

VARHAISKASVATUS SUOMESSA JA ISO-BRITANNIASSA

Helena Lempiäinen

Opinnäytetyö, kevät 2010

Diakonia- ammattikorkeakoulu,

Diak Pohjoinen, Oulun yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Lempiäinen Helena. Varhaiskasvatus Suomessa ja Iso-Britanniassa. Oulu, kevät 2010, 52 sivua. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Pohjoinen, Oulun yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata, miten pienten lasten hoito on muuttunut tavoitteelliseksi varhaiskasvatukseksi Iso-Britanniassa ja Suomessa. Tavoitteena oli lisäksi selvittää, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja maissa toteuttavassa varhaiskasvatuksessa oli. Työn tarkoituksena oli selittää, millä mahdollisilla eroilla voidaan perustella, ja voiko erojen taustalla olla maissa toteutettu hyvinvointivaltion teoreettinen malli ja kulttuurierot.

Opinnäytetyön aineistona käytettiin ammattikirjallisuutta, tutkimuksia, artikkeleita sekä maiden virallisia säädöksiä. Näiden perusteella voitiin todeta, että Suomessa varhaiskasvatuksessa keskeisinä tekijöinä olivat lapsen oikeudet, lapsen kehityksen tukeminen, turvallinen ja virikkeellinen ympäristö sekä kasvatuskumppanuus vanhempien ja lapsen muiden kasvattajien välillä. Tärkeänä pidettiin lisäksi ammattitaitoista henkilökuntaa sekä varhaiskasvatuspalveluiden ja -lainsäädännön jatkuvaa kehittämistä. Palveluiden tarjoajina olivat kunnat, yksityiset sosiaalialan toimijat ja seurakunta.

Brittiläisessä varhaiskasvatuksessa on perinteisesti korostettu tiedollisen osaamisen tärkeyttä. Lapset aloittivat edelleen esikoulun hyvin varhaisessa vaiheessa ja siirtyivät kouluun 5-vuotiaina. Merkittäviä parannuksia varhaiskasvatukseen tavoiteltiin valtion toimesta useiden uusien säädösten avulla. Tavoitteena oli varhaiskasvatuspalveluiden ja esiopetuksen tarjoaminen kaikille, mutta käytännön toteutuksessa oli ongelmia. Merkittävimpiä varhaiskasvatuspalveluiden tuottajia olivat yksityiset sekä kolmas sektori.

Varhaiskasvatuksen toteutuksessa todettuja eroja selitti osaltaan maiden historia, erilaiset hyvinvointivaltion mallit sekä varhaiskasvatuksen perusteena olevien teorioiden erilainen painotus. Suomessa pyritään toteuttamaan pohjoismaista, institutionaalista hyvinvointivaltion mallia, jolloin palvelut ovat tasavertaisesti kaikkien saatavilla. Iso-Britanniassa on perinteisesti toteutettu residuaalista mallia, jolloin tavoitteena on huolehtia huono-osaisimmista. Suomessa varhaiskasvatuksessa painotettiin leikin kautta oppimista ja lapsen kokonaisvaltaista huomioimista, kun taas Iso-Britanniassa tiedollista opetusta ja kouluun valmistautumista. Voitiin kuitenkin nähdä, että Iso-Britanniassa oltiin siirtymässä kohti institutionaalista hyvinvointivaltion mallia sekä pohjoismaista varhaiskasvatusta.

Avainsanat: varhaiskasvatus, päivähoido, Iso-Britannia, kasvatushistoria, lainsäädäntö

ABSTRACT

Lempiäinen Helena. Childcare services and early education in Finland and Great Britain. Oulu, spring 2010, 52 pages. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences, Diak North, Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of this thesis was to describe the change in childcare services in Great Britain and Finland. The goal was also to find out what affinities and differences can be found in the childcare services of these countries. The purpose was also to determine how these differences can be explained and could the explanation be the theoretical models of the welfare state and cultural differences.

The resource material consisted of professional literature, studies, articles and legislation and legal acts in both countries. Based on the material it can be pointed out that the main factors of childcare services in Finland are rights of the child, supporting the child's development, a secure and stimulating environment and an educational partnership between parents and other educators. Important factors were also professional staff and constant evolving of childcare services and its legislation. The main providers of childcare services were councils, private operators and the church.

Childcare service providers in Great Britain have traditionally emphasized the importance of intellectual skills. Children are still taking part in early education at a very young age and starting school at the age of five. The government is pursuing significant improvements in childcare services with new legislation. The goal was to provide childcare services and early education to everybody, but the local authorities have faced some difficulties. The main providers of childcare services were private operators and the third sector.

Differences in childcare services and early education between Finland and Great Britain could be explained by history, theoretical models of welfare state and different theories guiding childcare services. Finland is part of the Nordic, institutional model of welfare state, which means that health and social services are equally available for everyone. Great Britain has traditionally been a part of the residual model of welfare state, which in turn, means that the services are only available to the most disadvantaged. Childcare service providers in Finland emphasized the meaning of learning through play and considering the child as a whole, providers in Great Britain emphasized intellectual education and preparing for school. However, it was clearly visible that Great Britain is moving towards the institutional model of welfare state and also the Nordic way of executing childcare services.

Keywords: early childhood education, day care, Great Britain, history of child care, legislation.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	2
ABSTRACT	3
JOHDANTO	6
1 PIENTEN LASTEN HOIDOSTA TAVOITTEELLISEEN VARHAISKASVATUKSEEN.....	8
1.1 Pienten lasten hoidon ja opetuksen historiaa Iso-Britanniassa.....	8
1.2 Pienten lasten hoidon ja opetuksen historiaa Suomessa	10
2 LAPSEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSEN PERUSTEENA.....	14
2.1 Lapsen fyysinen kehitys.....	14
2.2 Lapsen sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän kehitys	16
2.3 Lapsen oppimiskyvyn kehitys	19
3 YHTEISÖLLISET JA YHTEISKUNNALLISET PERUSTEET VARHAISKASVATUKSELLE	21
3.1 Leikin merkitys lapselle	21
3.2 Vertaissuhteiden merkitys lapselle	22
3.3 Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset perusteet.....	23
4 VARHAISKASVATUSTA MÄÄRITTÄVÄT SÄÄDÖKSET	25
4.1 Varhaiskasvatukseen liittyvä lainsäädäntö Suomessa	25
4.2 Muu virallinen ohjeistus Suomessa.....	27
4.3 Varhaiskasvatukseen liittyvä lainsäädäntö Iso-Britanniassa.....	28
4.4 Muu virallinen ohjeistus Iso- Britanniassa	31
5 VARHAISKASVATUSPALVELUT SUOMESSA JA ISO-BRITANNIASSA	32
5.1 Julkisen vallan järjestämä varhaiskasvatus	32
5.2 Yksityisten ja kolmannen sektorin tarjoama varhaiskasvatus	33
6 HAASTEITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA SUOMALAISELLE JA BRITTELÄISELLE VARHAISKASVATUKSELLE	35

6.1 Muutosehdotuksia varhaiskasvatuspalveluiden toteuttamiselle Suomessa.....	35
6.2 Haasteita varhaiskasvatuksen toteuttamiselle Suomessa.....	36
6.3 Muutosehdotuksia varhaiskasvatuspalveluiden toteuttamiselle Iso-Britanniassa	39
6.4 Haasteita varhaiskasvatuksen toteuttamiselle Iso-Britanniassa.....	41
POHDINTA	45
LÄHTEET	47

JOHDANTO

1990-luvulta lähtien maailman rikkaissa maissa on alettu huomata varhaiskasvatuksen merkitys. Lastenhoitopolitiikka ymmärretään kuuluvan osaksi kansakunnan menestystä ja siihen on alettu sijoittaa julkisia resursseja huomattavasti aiempaa enemmän. Lasten päivähoidosta on tullut yksi merkittävistä sosiaalipolitiikan kysymyksistä. Päivähoitopalvelujen kehittäminen edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa, äitien pääsyä työmarkkinoille ja koko kansakunnan sosiaalista ja inhimillistä pääomaa, josta on nykyään tullut tärkeä menestyksen mittari. Päivähoitopalvelujen kehittämisen merkityksestä kertoo Eurooppa-neuvoston vuonna 2002 asettama tavoite päivähoitolle. Sen mukaan kaikissa jäsenmaissa tulisi vuoteen 2010 mennessä olla päivähoitopaikka joka kolmannelle alle kolmivuotiaalle lapselle, sekä 90 prosenttia muista alle kouluikäisistä tulisi olla päivähoidon tai esiopetuksen palveluiden piirissä. (Anttonen & Sointu 2006, 46, 52.)

Maailman suurin lastenjärjestö UNICEF toteaa raportissaan, että kansakunnan todellinen mittari on se, kuinka hyvin se huolehtii maansa lapsista. Merkittävinä osina ja tutkimuksen mittareina tähän kuuluvat lasten opetus ja tunne yhteiskuntaan kuulumisesta. Raportti esittelee listan, jossa maailman hyvinvointivaltiot on laitettu paremmuusjärjestykseen sen mukaan, kuinka hyvinvoivia kyseisen valtion lapset ovat. Tällä listalla Suomi on sijalla 4 ja Iso-Britannia listan viimeisenä, sijalla 21. (The United Nations Children's Fund 2007, 3.) Tämän opinnäytetyön tavoitteena on kuvata, millaista on näin eri sijoille sijoittuneiden maiden varhaiskasvatus, ja mitä yhtäläisyyksiä ja eroja niissä on. Työn tarkoituksen on selvittää, voidaanko maiden sijoittumista listalle selittää hyvinvointivaltion teoreettisten mallien kautta. Suomessa toteutettavan institutionaalisen hyvinvointivaltion mallin mukaisesti täällä pyritään turvaamaan kaikille tasavertaiset sosiaalipalvelut. Sen sijaan Iso-Britanniassa toteutetun residuaalisen hyvinvointivaltion mallin mukaisesti valtio on huolehtinut pääasiassa huono-osaisista.

Idean opinnäytetyöhöni sain asuessani Iso-Britanniassa. Seurasin ulkopuolisena päiväkotien toimintaa sekä arkipäivän lastenkasvatusta ja huomasin monien asioiden olevan eri lailla kuin Suomessa. Kiinnostuin Iso-Britannian varhaiskasvatuksesta ja sen historiasta, ja halusin ottaa selvää siitä, mikä on johtanut kahteen erilaiseen tapaan toteuttaa varhaiskasvatusta. Iso-Britanniassa kuulin paljon mielipiteitä, joiden mukaan maan varhaiskasvatusta pitäisi kehittää samanlaiseksi kuin pohjoismaissa. Samaan aikaan Suomessa puhuttiin siitä, pitäisikö koulunkäynnin aloitusikää alentaa samaksi kuin Iso-Britanniassa. Tämä vastakkainasettelu sai minut kiinnostumaan kummankin maan varhaiskasvatuksen tämän hetken kehityksestä.

Alussa esittelen Iso-Britannian ja Suomen varhaiskasvatuksen historiaa, koska se auttaa ymmärtämään sitä, millaista lasten kasvatus ja hoito on ollut. Aloitan käsittelemällä ensin Iso-Britannian historiaa, koska siellä tapahtuneet asiat ovat vaikuttaneet Suomen varhaiskasvatuksen historiaan. Seuraavaksi esittelen 1-6 vuotiaan lapsen kehityksen kolmesta näkökulmasta, koska kyseiset osa-alueet ovat olennaisia varhaiskasvatusta ja esiopetusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Nämä osa-alueet ovat: lapsen fyysinen kehitys, sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän kehitys sekä oppimiskyvyn kehitys. Lisäksi esittelen yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia perusteita varhaiskasvatukselle. Lapsen kehityksellä sekä yhteisöllisillä ja yhteiskunnallisilla perusteilla on tarkoitus todeta, miten monilla tavoin lapsen kasvua voi tukea. Tämän jälkeen kokoan yhteen varhaiskasvatukseen liittyvän lainsäädännön ja muun virallisen ohjeistuksen sekä Suomessa että Iso-Britanniassa. Seuraavaksi esittelen kasvatus- ja opetusalan ammattilaisten mielipiteitä ja muutosehdotuksia molempien maiden varhaiskasvatukseen. Esittelen lisäksi varhaiskasvatuksen haasteita sekä mahdollisia kehittämiskeinoja. Pohdinnassa esitän oman mielipiteeni siitä, mihin suuntaan sekä Suomen että Iso-Britannian varhaiskasvatusta olisi hyvä kehittää, sekä pohdin, olisiko mailla opittavaa toistensa tavasta järjestää ja toteuttaa varhaiskasvatusta.

1 PIENTEN LASTEN HOIDOSTA TAVOITTEELLISEEN VARHAISKASVATUKSEEN

1.1 Pienten lasten hoidon ja opetuksen historiaa Iso-Britanniassa

Ensimmäisen kerran Euroopassa kiinnitettiin huomiota pienten lasten kasvatukseen 1700-luvulla teollisen tuotannon ja industrialismin alkuvaiheessa. Kun vanhemmat olivat töissä tehtaissa jopa 14- 15 tuntia päivässä, lapset olivat aluksi ilman hoitoa ja huolenpitoa. Englanti ja Saksa ratkaisivat ongelman perustamalla Euroopan ensimmäiset lapsille tarkoitetut sosiaaliset hoitolaitokset, joita myöhemmin kutsuttiin työtuviksi. Kyse oli puhtaasti sosiaalihuollollisista laitoksista, joissa lapset joutuivat tekemään töitä. Samoihin aikoihin perustettiin työssäkävien äitien alle 2-vuotiaille lapsille tarkoitettuja lastenseimiä, jotka perustuivat lasten hoitamiseen. Myöhemmin lastenseimet laajenivat koskemaan myös 2- 6- vuotiaita lapsia. (Ojala 1993, 14- 15.)

1700-luvun loppupuolella Englanti oli yksi niistä maista, joissa kiinnostusta heräsi lasten varhaiseen kasvattamiseen työ- tai hoitolaitosten sijaan. Niinpä sinne perustettiin naistenkouluja (dame schools), joita seurasi ensimmäisten pikkulastenkoulujen (infant school) perustaminen vuonna 1816. Pikkulastenkoulut edustivat opetuksellista näkökulmaa ja pääpaino oli lukemisen, kirjoittamisen ja laskemisen opettelussa. Myös laulujen ja leikkien opettelu kuului koulujen ohjelmaan. (Ojala 1993, 15.)

Varhaiskasvatuksen todellinen läpimurto tapahtui Saksassa 1800-luvun alkupuolella Friedrich Fröbelin ansiosta. Hän perusti koulujen sijaan lastentarhoja, joiden perusideana oli lapsen taitojen, aistien ja ymmärryksen kehittäminen leikin avulla, lapsen iälle sopivalla tavalla. Hänen periaatteenaan oli siis lapsen kasvattaminen ja opettaminen pelkän vahtimisen sijaan. Keskeinen pedagoginen periaate hänellä oli luonnonmukainen kasvatusta. Fröbel loi lastentarhan toimintasuunnitelman, jota voidaan pitää varhaiskasvatuksen ensimmäisenä opetussuunnitelmana. Myös lastentarhanopettajien koulutus aloitettiin Saksassa hänen ajatustensa perusteella.

(Ojala 1993, s.16- 23.) Iso-Britanniaan Fröbelin ajatukset kantautuivat hyvin nopeasti ja Lontooseen perustettiin Fröbelin ajatuksiin perustuva opettajien koulutuslaitos vuonna 1892. Tämän jälkeen koulutuslaitosta on kehitetty ja laajennettu, ja se on saanut uusia toimipisteitä. Vuonna 2004 laitos yhdistyi Lontoossa sijaitsevan Roehamptonin yliopiston kanssa ja on toiminnassa yhä tänäkin päivänä. (Froebel Education Institute n. d.)

1800-luvun loppupuolelta lähtien lasten kasvatukseen ja opetukseen on alettu kiinnittää huomiota huomattavasti aiempaa enemmän. Euroopassa ovat vaikuttaneet useat eri teorit ja pedagogiikat. Kuuluisimpia vaikuttajia varhaiskasvatuksen saralla ovat olleet Itävaltalaiset Sigmund Freud, Anna Freud ja Rudolf Steiner, Saksassa syntynyt Erik H. Erikson, Sveitsiläinen Jean Piaget, Yhdysvaltalainen John Dewey, Ranskalainen Celestin Freinet sekä Italialaiset Maria Montessori ja Loris Malaguzzi, joka on Reggio Emilia-pedagogiikan ideologinen isä. (Ojala 1993.)

1970- ja 1980- luvuilla Iso-Britanniassa puhuttiin paljon siitä, että kansakunnan asema suurvaltana on heikentynyt. Tämä vaikutti varhaiskasvatukseen ja koulutukseen niin, että entistä kovemmilla keinoilla pyrittiin ”tuottamaan” älyllisesti lahjakkaita ihmisiä, jotka veisivät Iso-Britanniaa kansakuntana eteenpäin. Jopa pääministeri Thatcher vetosi siihen, että maa tarvitsee ”hyvin koulutettuja ja luovia nuoria ihmisiä”, jotta kansainvälinen menestys nykypäivän maailmassa on mahdollista. Voidaan ajatella, että tänä aikakautena yhteiskunnan vaatimukset nousivat lapsen oikeuksien yläpuolelle. (Sevåg Vestly & Pajukangas 1994, 110- 115.)

Muutoksia varhaiskasvatuspalveluissa on tapahtunut ja tulee tapahtumaan 2000-luvulla runsaasti. Kuitenkin vielä 2000-luvun alussa Iso-Britanniassa oli valloillaan varhaiskasvatuksen malli, jota voidaan kutsua kahden rinnakkaisen järjestelmän malliksi. Tämä malli jakaa huono-osaiset ja muut lapset eri ryhmään niin, että sosiaalihuolto on huolehtinut päivähoitopalvelujen tarjoamisen ”riskiryhmään” kuuluville lapsille, ja muu päivähoito on tuotettu lähinnä kolmannen sektorin ja yksityisten palveluntarjoajien toimesta. Alle kolmivuotiaiden yleisin päivähoitomuoto

on ollut yksityinen perhepäivähoito. Kotiin palkatut lastenhoitajat ovat myös olleet yleisesti käytössä. Kolmi- ja nelivuotiaat lapset ovat yleensä olleet jonkin järjestön tai säätiön tuottamassa päivähoitossa ja/tai esiopetuksessa. (Anttonen & Sointu 2006, 50.) Vuonna 2002 julkaistun tutkimuksen mukaan tyypillisin hoitopaikka 2 vuoden ja 11 kuukauden ikäisellä lapsella Iso-Britanniassa oli yksityinen lastenhoitaja (childminder) (Bradshaw & Finch 2002, 83- 84).

Vuosituhanen vaihde on ollut Iso-Britannian varhaiskasvatukselle suurten muutosten aikaa. Uutta lainsäädäntöä ja muuta ohjeistusta on tullut runsaasti ja toiminta käytännön tasolla on muuttunut merkittävästi. Näiden muutosten alkulähteenä on työväenpuolueen nouseminen valtaan vuonna 1997, jolloin päivähoitosta tuli välittömästi yksi sosiaalipolitiikan painopisteistä. Seuraavissa kappaleissa esittelemäni uudistukset ja ohjelmat pohjautuvat vuonna 1998 julkaistuun kansalliseen päivähoitostrategiaan (Green Paper on the National Childcare Strategy), joka muutti Iso- Britannian päivähoitopolitiikan suunnan täysin. (Anttonen & Sointu 2006, 70- 71).

1.2 Pienten lasten hoidon ja opetuksen historiaa Suomessa

Suomen varhaiskasvatuspalveluiden historia alkaa 1800- luvun puolivälin ja 1900-luvun alun paikkeilla. Silloin Suomeen perustettiin seimiä, pikkulastenkouluja ja lastentarhoja sekä aloitettiin lastentarhanopettajakoulutus. Ensimmäiset seimet aloittivat toimintansa 1800-luvun lopulla ja ne oli yleisesti tarkoitettu 0-3- vuotiaille lapsille. Vuosisadan vaihteessa perustettiin lisäksi laajennettuja seimiä, joissa hoidettiin 0-7- vuotiaita lapsia. Seimien toiminta oli puhtaasti hoidollista, mutta pikkulastenkoulujen ja lastentarhojen mukana varhaiskasvatus alkoi kehittyä. (Ojala 1993; Ebeneser-säätiö n.d.)

Ensimmäiset pikkulastenkoulut tulivat Suomeen 1840- luvulla ja kymmenen vuotta myöhemmin niitä oli jo lähes 20. Fröbeliläinen varhaiskasvatusaate levisi Britannian

tavoin nopeasti Pohjois-Eurooppaan ja Suomeen se tuli 1860-luvulla. Merkittävin Fröbelin aatteiden seuraaja Suomessa oli kansakoululaitoksen perustaja Uno Cygnaeus. Hän oli henkilökohtaisesti tutustunut sekä lastentarhojen toimintaan että lastentarhaopettajakoulutukseen ja perusti niitä, sekä alle 4-vuotiaille tarkoitettuja lastenseimiä tyttökansakoulujen yhteyteen. Cygnaeuslaisessa lastenseimessä lasten kasvatuksessa otettiin huomioon sekä fyysinen että henkinen puoli, ja niissä hyödynnettiin Fröbelin kehittämää pedagogiikkaa. Lastentarhassa 4-7- vuotiaiden kasvatusta oli samantyyppistä kuin lastenseimessä. Kasvatusperiaatteena korostui toiminnallisuus, eli ruumiin ja sielunvoimien kehittäminen monimuotoisen ja vaihtelevan toiminnan avulla. Tärkeää oli, että kaikki toiminta järjestettiin leikin muodossa. (Ojala 1993, 15- 28; Ebeneser-säätiö n.d.)

7-10- vuotiaiden lasten osastolla toiminta oli koulumaisempaa ja siellä lapsille opetettiin uskontoa, kielioppia, kirjoitusta, lukemista, laskentaa ja laulua. Cygnaeuksen kuoleman jälkeen lastentarha-aate uhkasi jäädä sosiaalihuollollisten laitosten alle, kunnes Berliinissä opiskellut Hanna Rothman ryhtyi perustamaan Fröbelin periaatteita mukailevia kansanlastentarhoja köyhien perheiden lapsille. Ensimmäinen kansanlastentarha perustettiin Helsinkiin vuonna 1888. Vuonna 1892 Rothman perusti yhdessä Elisabeth Alanderin kanssa ensimmäisen lastentarhankasvattajakurssin. (Ojala 1993, 15- 28; Ebeneser-säätiö n.d.)

Lastentarhojen määrä lisääntyi tasaisesti. 1900-luvun alkuun mennessä lastentarhoja oli perustettu kymmenen. 1930- luvulla niitä oli noin sata ja 1960-luvun lopulla jo hieman yli 350. Suurin osa lastentarhoista on alusta asti ollut kunnallisia. Vuonna 1897 lastentarhat liitettiin kouluhallinnon alaisuuteen, ja vuonna 1924 ne siirtyivät sosiaalihuollon alaisuuteen. Vuodesta 1913 lähtien sekä kunnalliset että yksityiset lastentarhat ovat tietyt ehdot täytettyään kuuluneet valtionavun piiriin. Lastentarhat olivat alun perin avoinna kello 9- 15, paitsi keskiviikkoisin ja lauantaisin, jolloin ne olivat avoinna kello 9.30- 12.30. Myöhemmin aukioloaikoja lyhennettiin, ettei toiminta olisi lapsille liian väsyttävää. Ryhmäkoot olivat alun perin suuria, sillä yhtä opettajaa kohti oli yleensä 25 lasta. (Ojala 1993, 29.)

1910- luvulla Suomessa alkoi niin kutsuttu leikkikenttötoiminta, joka oli 4-10 vuotiaille tarkoitettua puistoleikkikenttötoimintaa ja alle 4-vuotiaille tarkoitettua puistotätikenttötoimintaa. Erityislapsia on ollut alusta asti mukana lastentarhojen toiminnassa. 1920-luvulla avattiin ensimmäinen kehitysvammaisille tarkoitettu lastentarha ja 1950-luvulla perustettiin ensimmäiset erityislastentarhat ja erityisryhmät. 1940-luvulla ja sen jälkeen toimintansa ovat aloittaneet erilaiset päiväkerhot, joiden toiminnasta ovat pääasiassa vastanneet yksityiset järjestöt ja kirkko. (Ojala 1993, 30- 31.)

1800-luvun puolivälistä eteenpäin varhaiskasvatukseen ovat merkittävästi vaikuttaneet useat eri teoriat ja pedagogiikat, jotka on lueteltu Iso-Britannian varhaiskasvatuksen historiasta kertovassa kappaleessa (ss.9). Suomessa merkittävä käänne lasten päivähoidon osalta tapahtui vuonna 1973, kun vuonna 1966 aloitettu päivähoidon valtakunnallinen suunnittelu johti lasten päivähoitolain säätämiseen. Tämän kehityksen mahdollisti 1950- ja 60-luvuilla tapahtunut elinkeinorakenteen muutos, jonka myötä teollisuus lisääntyi nopeasti ja lapsille tarvittiin hoitopaikkoja, kun vanhemmat lähtivät töihin kodin ulkopuolelle. (Ojala 1993.)

Toinen merkittävä tapahtuma lasten päivähoidossa 1990- luvulla oli päivähoitopaikan muuttuminen subjektiiviseksi oikeudeksi. Ensin oikeus säädettiin alle 3-vuotiaille, ja vuonna 1996 kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla oli oikeus päivähoitopaikkaan (Alasuutari 2003, 25). Varsinaista esiopetusta Suomessa ei ole ollut ennen vuotta 1998. Puhetta esiopetuksen järjestämisen tarpeesta on ollut pitkään, ja etenkin 1990- luvulla mielipiteitä esiopetuksen muodosta ja ikärajasta oli paljon. Osa on katsonut Suomen olevan jälkijunassa varhaiskasvatuksen suhteen, koska monissa muissa maissa esiopetusta on tarjottu jo pitkään ja todella pienille lapsille. (Sevåg Vestly, Pajukangas 1994.) Suomeen ei kuitenkaan haluttu Iso-Britannian tai Yhdysvaltojen kaltaista järjestelmää, vaan päädyttiin esiopetuksen järjestämiseen 6-vuotiaille ja koulualoitusiän säilyttämiseen ennallaan 7 ikävuodessa.

Vuonna 2002 julkaistun tutkimuksen mukaan tyypillisin hoitopaikka 2 vuoden ja 11 kuukauden ikäisellä lapsella Suomessa oli kunnallinen päivähoito (Bradshaw, Finch 2002, 83- 84), eikä asiassa ole tapahtunut muutosta. Suomessa varhaiskasvatuksen kehitys on ollut Iso-Britanniaan verrattuna huomattavasti tasaisempaa. Tästä johtuen varhaiskasvatuksen kehitys 2000-luvulla on ollut maissa hyvin eriluonteista.

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienen lapsen eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatusta, jonka tarkoituksena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus. Lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus syntyy, kun perheet ja kasvattajat hoitavat kasvatustehtävää yhdessä. Tätä vanhempien ja esimerkiksi päiväkodin välistä yhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. (Ojala 1993, 11- 14; STAKES 2005, 11- 13.)

2 LAPSEN KEHITYS VARHAISKASVATUKSEN PERUSTEENA

2.1 Lapsen fyysinen kehitys

Vuoden iässä lapsi harjoittelee ahkerasti kävelemisen taitoa ja kaipaa siihen aikuisen apua ja kannustusta. Vuoden iän saavutettuaan lapsi pysyy yleensä jo jaloillaan, mutta kellahtaa helposti. Kävelemään opittuaan lapsi ottaa usein tukea, mutta nopeasti hän oppii kävelemään itsenäisesti. Hieman yli vuoden ikäinen lapsi pääsee konttaamalla portaat sekä ylös että alas, ja saattaa muulloinkin turvautua konttaamiseen vaikka osaisi jo kävellä. Kannustettaessa hän mielellään yrittää potkaista palloa, mutta ei siinä välttämättä vielä onnistu. Viidentoista kuukauden iässä lapsi on fyysisesti jo niin kehittynyt, että voi leikkiä monenlaisia leikkejä ilman aikuisen tukea. (Woolfson 2001, 46- 47, 54; Jarasto & Sinervo 1997, 32- 33.)

Puolitoistavuotiaana lapsi haluaa kiivetä portaita ja huonekaluja pitkin, liikkua nopeasti ja tutkia uusia paikkoja, vaikka hänen taitonsa näihin ovat vasta kehittymässä. Lapsi tarvitsee näiden taitojen opetteluihin aikuisen apua. (Woolfson 2001, 52.) Toisen ikävuoden loppupuolella lapsi osaa jo potkaista palloa sekä kävellessään tehdä toista asiaa yhtä aikaa, kuten vetää lelua perässään. Tasapainon ja koordinaation kehittyessä lapsi haluaa ja osaa kiivetä esimerkiksi tuolille ja sieltä alas. Kaksivuotias osaa hypätä paikallaan ja portaiden kiipeäminen onnistuu. Lähestyessään kolmea ikävuotta lapsi osaa jo juosta, ja kokeilee monin tavoin taitojaan tasapainoilijana. (Practical parenting 2005, 158, 238.)

Hieman yli vuoden iässä käden ja silmän yhteistyö kehittyy nopeasti. Kahdentoista kuukauden iässä lapsi osaa näyttää kädellään, kun haluaa jonkun esineen. Noin viidentoista kuukauden iässä lapsi pitää jo esineitä lujasti käsissään, ja enää harvoin tiputtaa niitä. Lapsi pystyy myös pitämään esineitä kummassakin kädessä yhtä aikaa ja osaa rakentaa muutaman palikan korkuisen tornin. Lähestyessään kahden vuoden ikää lapsi osaa istuessaan heittää pallon ja ottaa sen kiinni. Lisäksi hän oppii pitämään

lusikkaa ja kynää kädessään ja käyttämään niitä oikein. Tästä kehityksestä johtuen lapsi katselee mielellään liikkuvia esineitä ja leikkii niillä, tekee palapelejä sekä leikkii palikoilla ja soittimilla. (Woolfson R. 2001, 46- 47, 54; Practical parenting 2005, 152-158.) Kaksivuotiaan käden ja silmän yhteistyö on kehittynyt niin, että hän pystyy pujottamaan isoja helmiä nauhaan. Alle kolmivuotias on halukas yrittämään saksilla leikkaamista, mutta ei siinä vielä kunnolla onnistu. Lisäksi hän pystyy keräämään lelunsa koriin tai viemään astioita pöytään. (Practical parenting 2005, 232.)

3-4 – vuotiaan lapsen fyysinen kehitys etenee nopeasti. Hän kasvaa pituutta, saa lisää painoa ja kokee monia muita muutoksia ruumiissaan. Hänestä tulee vahvempi, nopeampi ja ketterämpi kuin ennen. Tämän ansiosta hän jaksaa ja haluaa osallistua entistä vauhdikkaampiin, voimaa ja ketteryttä vaativiin leikkeihin. Toiset lapset ovat arempia kokeilemaan uusia asioita, ja he tarvitsevat aikuisen tukea ja apua oppiakseen samat taidot kuin ikätoverinsa. Rajojaan ja uusia taitojaa kokeileva lapsi tarvitsee aikuisen neuvoja ja valvontaa, ettei hän loukkaa itseään. (Woolfson 2001, 50- 54; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009, 6-8; Jarasto & Sinervo 1997, 42-43.)

Kolmivuotiaan käsi-silmäkoordinaatio on kehittynyt niin, että hän osaa koota korkeita torneja sekä laittaa (ison) napin reikään, askarrella ja tehdä monia näppäryyttä vaativia asioita. Nämä uudet taidot mahdollistavat lapselle aiempaa huomattavasti itsenäisemmän toiminnan. Kolmivuotias pitää todella paljon esimerkiksi palapelien kokoamisesta, muovailuvahalla leikkimisestä ja itsensä tai nukan pukemisesta. Aikuisen tehtävänä on tarjota riittävästi erilaisia materiaaleja ja leikkeihin tarvittavia tavaroita. Fyysisen kehityksen ansiosta lapsi suoriutuu monista askareista itse, mutta tarvitsee jatkuvasti aikuisen positiivista palautetta, jotta into askareiden tekemiseen ja opettelemiseen säilyy. (Practical parenting 2005, 232; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.)

Viisi- kuusivuotias lapsi kasvaa pituutta kovaa vauhtia ja hänen kehonsa muuttuu. Uudenlaisen kehon hallinnan opettelu tekee hänestä innokkaan liikkujan. Kaikenlainen liikunta ja liikuntaa sisältävät leikit kiinnostavat lasta, ja esimerkiksi pitkät kävelyt ja

retkeily ovat mainiota puuhaa yhdessä vanhempien kanssa. Erilainen liikkuminen kuten voimistelu ja tanssi sopivat tähän ikään mainiosti, sillä ne kehittävät rytmittämistä ja vaativat liikkeen suunnittelua, mikä tarjoaa sopivaa haastetta viisi- kuusivuotiaalle lapselle. Kuusivuotias voi jo leikkiä omalla kotipihalla ilman valvontaa. Pihaleikit ja liikkuminen vaihtelevassa ympäristössä auttavat lasta harjaannuttamaan taitojaan. (MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009, 6; Jarasto & Sinervo 1997, 62- 63.)

Pieni lapsi on innokas opettelemaan ja oppimaan uutta. Fyysisiä ja motorisia taitoja opetellessaan hän tarvitsee turvallisen ympäristön, missä voi mahdollisimman vapaasti leikkiä ja harjoitella uusia taitoja. Lapsi tarvitsee paljon mahdollisuuksia ja kannustusta sekä jatkuvasti aikuisen valvontaa, ettei hän loukkaa itseään. (Woolfson 2001, 64- 65.)

2.2 Lapsen sosiaalisten taitojen ja tunne-elämän kehitys

Hieman yli vuoden ikäinen lapsi nauttii vanhempien kanssa olemisesta. Hän alkaa kuitenkin pikkuhiljaa pyrkiä itsenäisemmäksi, mutta saattaa vielä pelätä muita lapsia. Tässä iässä lapsi voi olla hyvin itsepäinen ja haluaisi kaiken menevän oman tahtonsa mukaan. Sosiaalisten taitojen opettelu on tässä vaiheessa lähinnä aikuisten käyttäytymisen seuraamista ja rajojen kokeilemistä. (Woolfson 2001, 126, 136; Jarasto & Sinervo 1997, 35- 39.) Noin puolentoista vuoden iässä lapsi on hyvin kiinnostunut muista lapsista ja alkaa ottaa kontaktia heihin, mutta tarvitsee paljon aikuisen apua sosiaalisen kanssakäymisen perusasioissa. Lapsi kaipaa aikuisen huomiota ja osaa hakea sitä esimerkiksi yrittämällä miellyttää tai olemalla hauska. Toisaalta hän alkaa haastaa aikuisten päätöksiä ja osoittaa selkeästi tyytymättömyytensä. Vanhemmasta eroaminen esimerkiksi hoitopäivän ajaksi voi olla lapselle vaikeaa, mutta jäätyään turvallisen aikuisen seuraan, lapsi pian hyväksyy vanhemman poissaolon. (Practical parenting 2005, 164; Woolfson 2001, 126 -127; Woolfson 2001, 124; Lytinen, Korkiakangas & Lytinen 2000, 122- 123.)

Lähestyessään kahden vuoden ikää lapsi nauttii vertaistensa seurasta, mutta ei vielä osaa leikkiä yhdessä heidän kanssaan eikä halua jakaa lelujaan. Riitoja syntyy helposti, ja siksi aikuisen apu sosiaalisia taitoja opetellessa on tarpeen. Kahden vuoden ikäinen lapsi nauttii saavuttamastaan itsenäisyydestä taitojen kehittyessä, mutta turvautuu silti aikuisiin suurimman osan ajasta. Tässä iässä lapsi tekee ja yrittää tehdä itse yhä enemmän asioita, ja tämä ajoittain johtaa epäonnistumiseen ja turhautumiseen. Vajaan kolmen vuoden iässä lapsi leikkii mielellään muiden lasten kanssa, ja hän saattaa muodostaa tiiviin ystävyysuhteen toiseen lapseen. (Practical parenting 2005, 164; Woolfson 2001, 126 -127; Woolfson 2001, 124; Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2000, 122- 123.)

Puhe on merkittävä osa lapsen kasvua ja kehitystä, koska se antaa uudenlaisen mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen. Lapsi sanoo ensimmäisen sanansa keskimäärin noin vuoden ikäisenä ja toisen ikävuoden kuluessa hän oppii noin 200 sanaa. Tämän jälkeen hän alkaa yhdistellä niitä lyhyiksi lauseiksi. Jo ennen ensimmäistä sanaansa lapsi ymmärtää paljon, ja ensimmäisen ikävuoden lopulla hän osoittaa tavaroita ja kirjojen hahmoja, ja yrittää nimetä niitä. Lapsi kuuntelee mielellään etenkin toisten lasten puhetta ja tulee mukaan keskusteluihin ja lauluihin. (Woolfson 2001, 90; Practical parenting 2005, 130- 133; Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2000, 105.)

Kolmivuotiaalla on jo runsaasti kokemusta sosiaalisista tilanteista, ja hän on entistä varmempi seurustellessaan aikuisten ja muiden lasten kanssa. Tästä johtuen hän saa helpommin uusia ystäviä. Tunteiden ymmärtämisessä ja oikeanlaisessa ilmaisussa lapsi tarvitsee kuitenkin vielä paljon apua ja esimerkkiä aikuisilta. Lähestyessään neljän vuoden ikää lapsi on sosiaalisesti huomattavasti taitavampi kuin aiemmin. Hän osaa toimia pelin sääntöjen mukaan, odottaa omaa vuoroaan ja jakaa lelujaan. Nelivuotiaana lapsen moraalit alkaa kehittyä ja hän ymmärtää, mitä valehteleminen tarkoittaa. Tässä vaiheessa rajojen asettaminen ja moraalin tukeminen on vanhempien ja muiden aikuisten tärkeä tehtävä. (Woolfson 2001, 122- 124; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009; Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2000, 122- 126.)

Kolmi- nelivuotias alkaa kaivata ystävyssuhteita, koska hän haluaa tulla hyväksytyksi. Lapsen ihmissuhteet vaikuttavat hänen kehittyvään itsetuntoonsa ja lapsi tarvitsee paljon hyväksyntää sekä aikuisilta että vertaisiltaan. Lapsen perusluonne tulee jo nelivuotiaana selkeästi esille, ja siksi on erittäin tärkeää, että aikuinen osoittaa lapselle hyväksyntäänsä tukemalla hänen luonteensa hyviä ja positiivisia puolia. On kuitenkin muistettava selkeiden rajojen ja sääntöjen merkitys ja kestettävä lapsen kiukuttelu hänen kapinoidessaan niitä vastaan. Aikuisen esimerkki on merkittävä, kun lapsi opettelee sosiaalisen elämän pelisääntöjä ja käsittelemään tunteitaan. (Woolfson 2001, 122- 124; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009; Lyytinen, Korhonen & Lyytinen 2000, 122- 126.)

Viisi- ja kuusivuotiaana lapsi on tietyissä asioissa hyvin itsenäinen. Esimerkiksi tarhaan ja kouluun meneminen ovat mukavia asioita ja kaverit ovat hänelle hyvin tärkeitä. Välillä lapsi kapinoi vanhempiaan vastaan, mutta toisaalta hän tarvitsee turvaa ja rauhallista yhdessäoloa vanhempiensa kanssa. Myös tarhassa ja koulussa lapsi kaipaa turvallista ja hänen asioistaan kiinnostunutta aikuista lähelleen. Tässä iässä lapsi on herkkä arvosteluille ja hän tarvitsee paljon positiivista huomiota ja kehuja, jotta hänen itsetuntonsa kehittyy oikeaan suuntaan. Lapsi on innokas auttamaan monenlaisissa askareissa, ja se onkin hyvää valmistautumista yhteiskunnassa toimimiseen. Aikuisten on kuitenkin osattava antaa lapselle hänen kykyjensä mukaisia tehtäviä, jotta yrittämisestä ja tekemisestä saadut kokemukset ovat myönteisiä, eivätkä siten lannista lasta. Tässä iässä lapsen tunteet vaihtelevat ääriäidasta toiseen ja hän tarvitsee paljon aikuisen apua tunteidensa nimeämiseen ja niiden käsittelemiseen. Paljon tunteita aiheuttavat esimerkiksi aikuisten luomat säännöt. Ne ovat kuitenkin todella tärkeitä, sillä niiden avulla lapsi oppii kärsivällisyyttä, joustavuutta sekä sen, mikä on oikein ja mikä väärin. Säännöt tuovat lisäksi turvallisuuden tunnetta lapsen elämään, kun lapsi voi luottaa siihen, että aikuinen haluaa hänen parastaan. (MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.)

2.3 Lapsen oppimiskyvyn kehitys

Lapsen oppimiskyvyn ja sen kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä ollaan montaa eri mieltä. Yleisimmin ajatellaan, että oppimiskyky on joko perittyä, opittua tai niiden yhdistelmän lopputulosta. Perimän vaikutusta tähän kykyyn on vaikea tutkia, mutta jokapäiväisessä elämässä on helppo havainnoida lapsen oppimista. Lapsi oppii kokemansa perusteella ja jäljittelemällä muita. Lapsen ensimmäisinä elinvuosinaan saamansa virikkeet vaikuttavat oppimisvalmiuksiin mahdollisesti myös myöhemmällä iällä, ja siksi virikkeellinen ympäristö on lapsen kehityksen kannalta erittäin tärkeä. Parhaiten lapsi oppii rennossa ja miellyttävässä ilmapiirissä, kun sekä lapsella että aikuisella on hauskaa. (Woolfson 2001, 104- 105; Vilen ym. 2006, 144- 145.)

Yksi- ja kaksivuotiaana sekä oppimiskyky että ajattelu kehittyvät vauhdikkaasti. Lapsi oppii uusia ongelmanratkaisukeinoja, asiayhteyksiä ja oppii ajattelemaan symbolisesti, eli kuvittelemaan mielessään esimerkiksi tavaran, jota ei juuri nyt näe. Kielen kehityksellä ja muistin paranemisella on iso rooli lapsen oppimiskyvyn paranemisessa. Kaikkiin näihin asioihin lapsi tarvitsee harjoitusta ja parhaiten hänen taitonsa kehittyvät, kun aikuinen tarjoaa hänelle (oikeanlaisia) virikkeitä. Yhden ja kahden vuoden iässä lapsen kanssa on hyvä leikkiä leikkejä, jotka liittyvät muistamiseen ja vaativat keskittymistä. Jutteleminen edellisen päivän asioista on myös hyväksi lapsen muistin ja ajattelun kehitykselle. Asiayhteyksiä voi opettaa esimerkiksi näyttämällä lapselle ikkunasta, mistä ulkoa kuuluva ääni tulee. (MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.)

3-4-vuotiaalla lapsella kehittyvät voimakkaasti ainakin seuraavat viisi osa-alueita. Lapsi pystyy sulkemaan häiriötekijät ympäriltään ja keskittymään yhteen asiaan, eli hänen keskittymiskykynsä on parantunut. Lapsen luonnollinen tiedonhalu on suuri ja sillä on merkittävä osa uuden oppimisessa. Lapsen omat kokemukset ja aktiivinen tutkiminen ovat edelleen hänen tärkein oppimistapansa. Kolmi- nelivuotias lapsi alkaa hahmottaa numeroiden todellisen merkityksen, ja sillä on merkittävä osa abstraktin ajattelun kehitymisessä. Tässä iässä lapsen muisti on huomattavasti aiempaa parempi ja se

auttaa häntä oppimaan uusia asioita. Myös lapsen symbolinen ajattelu on aiempaa kehittyneempää, ja tämä antaa mahdollisuuden esimerkiksi mielikuvien käyttöön oppimisessa ja jo opitun asian siirtämisessä yleisemmälle tasolle. Kaikki nämä taidot ovat tärkeitä lapsen siirtyessä esikouluun, ja siksi niiden kehittymistä on hyvä tukea jo varhaisessa vaiheessa. Pelit ja leikit, jotka liittyvät esimerkiksi laskemiseen tai asioiden laittamiseen järjestykseen, kehittävät edellä mainittuja taitoja. Lapsi nauttii saamastaan vastuusta esimerkiksi kotiaskareiden parissa. Edelleen lapsen kanssa on hyvä jutella menneistä ja tulevista asioista, koska se kehittää lapsen muistia ja ajattelua, sekä tuo selkeyttä lapsen päiväjärjestykseen. (Woolfson 2001, 104- 107; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.)

Lapsen oppimiseen vaikuttavat merkittävästi hänen suuri intonsa ja halunsa oppia uusia asioita, sekä miten aikuiset häneen suhtautuvat. Viisivuotias on erittäin tiedonnälkäinen ja hänen kielitaitonsa on kehittynyt merkittävästi. Tämän vuoksi lapsi kuuntelee mielellään pitkiä satuja ja kertomuksia sekä keskustelee niistä aikuisen kanssa. Mikäli aikuinen jaksaa keskustella ja ihmetellä lapsen kanssa, niin hänen luontainen halunsa oppia lisääntyy entisestään, ja hän rohkaistuu hakemaan tietoa asioista. Kuusivuotiasta kiinnostavat monet asiat. Näitä ovat esimerkiksi kirjat, lehdet sarjakuvat ja luonto. Mielenkiintoisia asioita ovat lisäksi muut maat, luonnonilmiöt, tapahtumien syy-yhteydet, elämän tarkoitus, syntymä, kuolema ja oma tulevaisuus. Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että häntä kuunnellaan ja että hänen kysymyksiään pidetään tärkeinä ja niihin vastataan. (Lyytikäinen, Korhokangas & Lyytikäinen 2000, 168- 171; MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009; Jarasto & Sinervo 1997, 39- 53.)

3 YHTEISÖLLISET JA YHTEISKUNNALLISET PERUSTEET VARHAISKASVATUKSELLE

3.1 Leikin merkitys lapselle

Leikki on välttämätöntä lapsen sosiaaliselle, kognitiiviselle ja emotionaalille kehitykselle. Leikin kautta lapsi oppii monia asioita. Leikkiessä kehittyy muun muassa kieli, syy-seuraus-ajattelu, luova ajattelemisen sekä ongelmanratkaisutaito. Lisäksi lapsi oppii yhteistoimintaa, sääntöjä, tunteiden säätelyä sekä sitä, miten esineet toimivat ja miten niitä käsitellään. Leikki opettaa lapselle vuorovaikutustaitoja, moraalialia ja arvoja sekä ymmärtämään empatian merkityksen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d.)

Lapsen kehitystä käsittelevässä kappaleessa kerroin, mihin kaikkeen leikki vaikuttaa ja miten sitä voi käyttää lapsen kasvun, kasvattamisen ja opetuksen tukena. Pentti Arajärvi kiteyttää leikin merkityksen ja tärkeyden lapselle yleisemmällä tasolla: ”Leikki on lapsen luomistyötä, jonka avulla hän sopeutuu ympäristöönsä, ja jossa hän sopeuttaa omaa maailmaansa. Leikki on jokaiselle lapselle tarpeellista, eli hän millaisessa ympäristössä tahansa. Leikki on väline ottaa maailma haltuun, sosiaalistua, oppia ja kasvaa ihmisyyteen.” (Arajärvi 2001, 10.)

Lastenpsykiatrian professori Tuula Tammisen mielestä leikki on lapsen kasvun ja ihmismielen kypsymisen perusedellytys. Hän korostaa, että leikki on lapselle luontaista, ja että hän oppii sen aikana jopa enemmän kuin milloinkaan muulloin. Lapsen täytyy saada leikkiä vapaasti ilman pakkoa, tavoitteita ja suorittamista. Tammisen mukaan sadut, tarinat, laulut ja lorut ovat mainiota puuhaa yhdessä lapsen kanssa, koska lapsi nauttii niistä ja samalla oppii. Niiden kautta lapsi ihmettelee, opettelee ja oivaltaa asioita ilman aikuisen painostusta. (Tamminen 2001, 12- 14.)

3.2 Vertaissuhteiden merkitys lapselle

Vertaissuhteiden avulla lapsi oppii tärkeitä sosiaalisia taitoja, joita hän tarvitsee läpi elämän. Yhdessä toisten lasten kanssa lapsi rakentaa omaa sosiaalista itseluottamustaan, oppii aloittamaan ja ylläpitämään sosiaalisia suhteita, sekä ratkaisemaan konflikteja. Oikeanlaisten vertaissuhteiden puuttuminen voi aiheuttaa ongelmia lapsen itsetunnossa, oppimisessa sekä sosiaalisessa kehityksessä. (Burton 1986.)

Ryhmässä toimiminen on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Yhdessä toisten lasten kanssa toimiminen on antoisaa, ja se opettaa lapselle monia taitoja. Hän oppii ottamaan toiset huomioon, odottamaan vuoroaan, kuuntelemaan muita, puhumaan muiden kuullen, jakamaan leikkivälineitä, tekemään valintoja ja olemaan eri rooleissa. Lapsen minäkuva selkiytyy ja hän pääsee tutustumaan muihin lapsiin, myös vastakkaiseen sukupuoleen. Parhaimmillaan lapsi tuntee itsensä tärkeäksi ja kehittää toimivia vuorovaikutustaitoja. Kaikki tämä oppiminen tapahtuu ilman aikuisen ohjausta, kunhan lapsella on riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia vertaissuhteiden luomiseen. Hyvä paikka vertaissuhteiden luomiseen on päiväkotit, koska siellä on yhtäaikaan paljon erilaisia ja eri-ikäisiä lapsia. (Jarasto & Sinervo 1997, 163-165.)

Suhteet ikätovereihin eivät ole vain vuorovaikutustaitojen harjoittelua, vaan iso osa lapsen sosiaalista maailmaa ja arkipäivää. Toverisuhteiden lisäksi lapsi kaipaa ystävyysuhdetta. Ystävyys ikätoverin kanssa tarjoaa lapselle mahdollisuuden vielä syvempään vuorovaikutukseen, kuten emotionaaliseen jakamiseen ja fyysiseen kosketukseen. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 2000, 122-123.) On selkeää, että lapsen vertaissuhteilla on suuri merkitys elämänlaadulle sekä sillä hetkellä, että myöhemmässä elämässä (Burton 1986).

3.3 Varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliset perusteet

Suomalainen yhteiskunta kuuluu pohjoismaiseen hyvinvointimalliin. Yhteiskuntamalliimme liittyy olennaisesti sosiaalidemokraattisuus, institutionaalisuus sekä universalismi. Universaali sosiaalipolitiikka tarkoittaa sitä, että sosiaalipolitiikan tavoitteena on huolehtia tasapuolisesti koko väestön hyvinvoinnista. Tämän vuoksi julkisen vallan rooli sosiaalipalveluiden järjestämisessä on olennainen ja veroaste korkealla. Ominaista mallille on varojen käyttäminen niin kutsuttuun henkiseen pääomaan, kuten varhaiskasvatukseen, opetukseen, tutkimukseen ja kehitykseen. Julkisen vallan roolista johtuen pohjoismaiselle mallille ominaista on suuri valvonnan määrä. Valvonnalla varmistetaan sitä, että julkisen vallan käyttämät varat menevät oikeaan tarkoitukseen. (Julkunen 2007, 1; Andersen ym. 2007.) Pohjoismaista mallia kuvataan oikeudenmukaiseksi ja sosiaalista tasa-arvoa tavoittelevaksi. Suomessa tuloerot ovat muiden pohjoismaiden tapaan pienet, kun taas Iso-Britanniassa tuloerot rikkaiden ja köyhien välillä ovat huomattavasti suuremmat (Andersen ym. 2007, 54-55).

Brittiläinen yhteiskunta edustaa niin kutsuttua residuaalista mallia. Residuaalisessa mallissa sosiaalipolitiikka keskittyy perinteisesti vain ”tarvitseviin” eli köyhiin. Brittiläinen terveydenhuollon tutkija Richard Wilkinson selittää maan terveyseroja yhteiskunnallisilla tekijöillä. Hänen mukaansa terveyttä riskiyttäviä tekijöitä ovat esimerkiksi matala sosiaalinen status, yhteisöllisyyden ja ystävien puute sekä varhaisten vuosien aikainen stressi. Nämä tekijät ovat residuaalisen yhteiskuntamallin sosiaalipoliittisia haasteita. (Julkunen 2007.)

Yhteiskuntamallien erot näkyvät muun muassa äitien työssäkäynnissä. Pohjoismaisen mallin tavoitteena on luoda samat mahdollisuudet kaikille, joten äitien työssäkäyntiä pyritään tukemaan. Residuaalinen malli huolehtii pääasiassa vain huono-osaisista, joten äitien työssäkäynnin tukeminen ei ole (ollut) tärkeä päämäärä. Tilastokeskuksen tutkimuksessa (2005) tulee selkeästi esille, että Iso-Britanniassa pienten lasten äitien työssäkäynti on huomattavasti vähäisempää kuin Suomessa (Tilastokeskus 2005).

Iso-Britanniassa on etenkin 1990-luvulta lähtien kiinnitetty paljon huomiota kansanterveyteen ja terveyden eriarvoisuuden vähentämiseen. Maan luokkaerot ovat vaikuttaneet siihen, että terveyden eriarvoisuus on suurta. Terveyspolitiikka on tällä hetkellä hyvin sosiaalipolitiikkapainotteista, koska yhteiskunnallisilla edellytyksillä nähdään olevan suuri merkitys terveyteen. Iso-Britanniassa sosioekonomisen eriarvoisuuden vähentäminen on suuri haaste, mutta toimiin sen puolesta on ryhdytty. 2000-luvulla huomiota on kiinnitetty esimerkiksi lähiympäristöön, koulutukseen, työllisyyteen ja asumiseen. (Palosuo ym. 2006.)

4 VARHAISKASVATUSTA MÄÄRITTÄVÄT SÄÄDÖKSET

4.1 Varhaiskasvatukseen liittyvä lainsäädäntö Suomessa

Yksi tärkeimmistä varhaiskasvatukseen liittyvistä laeista on laki lasten päivähoidosta. Sen sisältämät säännökset koskevat lapsen hoidon järjestämistä päivähoitona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoitopalvelut on järjestettävä kunnan taholta niin, että turvataan lasten hoito ja kasvatustasapuolisesti ja paikalliset olosuhteet huomioiden. Kunnan on huolehdittava, että päivähoitoa on saatavana kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa, kuin kunnassa on sille tarvetta, ja mahdollisuuksien mukaan lapsen huoltajan toivomassa muodossa. Päivähoitoa on voitava antaa lapsen äidinkielellä joko suomeksi, ruotsiksi tai saamen kielellä. Lasten päivähoitoon ovat oikeutettuja lapset, jotka eivät ole oppivelvollisuusikäisiä. Päivähoito on pyrittävä järjestämään siihen vuorokaudenaikaan, kuin sille on tarvetta lapsen hoidolle ja kasvatukselle sopivassa hoitopaikassa. (Laki lasten päivähoidosta 1973; Asetus lasten päivähoidosta 1973.)

Päivähoitoa voidaan järjestää sille varatussa tilassa, jota kutsutaan päiväkodiksi. Perhepäiväkodiksi kutsutaan yksityiskotia tai muuta kodinomaista hoitopaikkaa, missä järjestetään perhepäivähoitoa. Lasten päivähoiton tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja kasvatustehtävässään, sekä edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä yhdessä kotien kanssa. Päivähoidon tulee tarjota lapselle suotuisa kasvuympäristö sekä jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet sekä lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa. Päivähoidon on edistettävä lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tuettava lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Päivähoidon tulee lisäksi tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen. Asetuksella tarkennetaan, että kasvatustavoitteisiin kuuluu myös suomen- ja ruotsinkielisten,

saamelaisten, romanien ja eri maahanmuuttajaryhmien lasten oman kulttuurin ja kielen tukeminen. (Laki lasten päivähoitosta 1973, Asetus lasten päivähoitosta 1973.)

Asetus lasten päivähoitosta määrittelee muun muassa sen, kuinka monta hoito- ja kasvatustehtävässä olevaa henkilöä tarvitaan tietyille määrälle tietyn ikäisiä lapsia. Päiväkodissa seitsemää yli kolmivuotiaista lasta kohden täytyy olla vähintään yksi ammatillisen kelpoisuuden omaava henkilö. Alle kolmivuotiaita lapsia voi yhden henkilön vastuulla olla korkeintaan neljä. Joka kolmannella hoito- ja kasvatustehtävässä olevalla on päiväkodissa oltava tehtävään soveltuva vähintään opistoasteinen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan taikka muun alan ammatillinen tutkinto. Muilla on oltava tehtävään soveltuva vähintään kouluasteinen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan taikka muun alan ammatillinen tutkinto. (Asetus lasten päivähoitosta 1973.)

Perhepäiväkodissa yksi henkilö voi samanaikaisesti hoitaa korkeintaan neljää lasta. Tähän lasketaan myös hoitajan omat lapset, mikäli he eivät vielä ole perusopetuksessa. Lisäksi on mahdollista hoitaa yhtä esiopetusta saavaa lasta, perusopetuksen aloittanutta lasta tai perusopetuksen toimintavuotta seuraavana vuonna aloittavaa lasta. Jos perhepäiväkodissa työskentelee kaksi hoitajaa, voivat he ottaa kaksinkertaisen määrän hoidettavia lapsia. Mikäli hoitajia on enemmän, on yhdellä heistä oltava ammatillinen kelpoisuus, eli tehtävään soveltuva vähintään kouluasteinen sosiaali- tai terveydenhuoltoalan, taikka muun alan ammatillinen tutkinto. Osapäivähoitossa olevat sekä erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset on huomioitava suhteessa tarvittaviin hoito- ja kasvatustehtävässä oleviin henkilöihin. (Asetus lasten päivähoitosta 1973.) Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista määrittelee muun muassa sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan, lastentarhanopettajan, lähihoitajan ja sosiaalihuollon johtotehtävien kelpoisuusvaatimukset eli sen, millä ja minkä tasoisella koulutuksella tietyssä tehtävässä voi toimia. (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005).

Mikäli lapsen huoltajat eivät valitse lasten päivähoidosta annetun lain mukaista päivähoitopaikkaa, on vaihtoehtona saada taloudellista tukea eli hoitorahaa lapsen hoidon järjestämiseen. Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta tarjoaa mahdollisuuden kahteen eri tukimuotoon. Lasten kotihoidon tuen avulla lapsen hoito järjestetään joko vanhemman tai muun hoitajan taholta. Lapsen yksityisen hoidon tuen avulla lapsen hoito järjestetään joko vanhemman tai muun huoltajan osoittaman hoidon tuottajan taholta. Oikeus kotihoidon tukeen on silloin, kun lapsi on alle kolmivuotias, tai lapsi kuuluu samaan perheeseen kuin toinen samalla tavalla hoidettava lapsi, joka on alle kolmivuotias ja oikeuttaa hoitorahaan. (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 1996.)

Päivähoidon lisäksi kunta on velvollinen järjestämään esiopetusta kunnan alueella asuville oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna. Esiopetuspalvelut on mahdollista hankkia joko julkiselta tai yksityiseltä puolelta. Lapsen osallistumisesta esiopetukseen päättää lapsen huoltaja. Esiopetusta annetaan vähintään 700 tuntia vuodessa, mutta työpäivään saa kuulua enintään 5 oppituntia. (Perusopetuslaki 1998, Perusopetusasetus 1998).

Sosiaalihuollon asiakkaalle on lain mukaan tehtävä palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, ellei sitä katsota ilmeisen tarpeettomaksi (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000). Päivähoidossa tätä suunnitelmaa vastaa lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

4.2 Muu virallinen ohjeistus Suomessa

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista sisältää suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet sekä kehittämisen painopisteet. Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien sopimukseen, perusoikeuksiin sekä muuhun kansalliseen lainsäädäntöön. Suomalainen varhaiskasvatus nojautuu muun muassa seuraavanlaisiin

periaatteisiin. Lapsilla on oikeus turvattuun elinympäristöön, hoitoon, huolenpitoon, kasvuun ja oppimiseen riippumatta siitä, missä he asuvat, mihin sosiaaliseen ja kulttuuriseen taustaan he kuuluvat tai mitä etnistä alkuperää he ovat. Kaikilla on oikeus tasavertaisuuteen ja siksi erityiskasvatus pyritään toteuttamaan yleisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Koska leikki on lapsen keskeinen toimintamuoto, varhaiskasvatus tarjoaa mahdollisuuksia leikkiin sekä muiden lasten että aikuisten kanssa. Varhaiskasvatuksen tulee mahdollistaa lapselle turvallisten kiintymyssuhteiden kehittyminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 15- 17.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES) julkaisema valtakunnallinen varhaiskasvatusta ohjaava asiakirja. Se perustuu valtioneuvoston hyväksymiin varhaiskasvatuksen valtakunnallisiin linjauksiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sisältävät monenlaista tietoa suomalaisesta varhaiskasvatuksen periaatteista, ja se toimii ohjenuorana lapsen henkilökohtaiselle varhaiskasvatussuunnitelmalle (vasu). Jokaiselle lapselle laaditaan päivähoitossa oma vasu yhteistyössä vanhempien kanssa. Lapsen henkilökohtaisessa vasussa huomioidaan hänen tämänhetkinen tilanteensa sekä hoidon kokonaisuuteen vaikuttavat tekijät kuten lapsen tarpeet, kokemukset, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet, heikkoudet ja mahdollinen erityisen tuen tarve. Lapselle asetetaan tavoitteita ja niiden toteutumista seurataan säännöllisesti yhdessä lapsen huoltajan kanssa. (STAKES 2005.)

4.3 Varhaiskasvatukseen liittyvä lainsäädäntö Iso-Britanniassa

Iso-Britanniassa lainsäädäntö on osittain suppeampaa ja hajanaisempaa kuin Suomessa. Varsinaisia lakikirjoja ei ole, vaan lait, säädökset ja asetukset on koottu erilaisiin julkaisuihin. Tuomioistuinten päätöksillä on oikeusasioissa suuri vaikutus, mutta ne harvoin koskevat varhaiskasvatusta. (Eduskunnan kirjasto 2008.) Erilaisia ohjelmia ja linjauksia on viime vuosina tullut runsaasti korvaamaan puutteita

varhaiskasvatuksen lainsäädännössä. Ohjelmista ja linjauksista kerrotaan lisää seuraavassa kappaleessa.

Laki lastenhoidosta (Childcare act 2006) on merkittävin varhaiskasvatuspalveluita ja niiden kehitystä ohjaava laki. Lain tavoitteena on lasten hyvinvointi. Hyvinvoinnilla tarkoitetaan fyysistä, henkistä, sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia, turvallisuutta, opetusta sekä yhteiskunnan tukea. Laki velvoittaa paikalliset viranomaiset huolehtimaan riittävästä varhaiskasvatuspalveluiden tuottamisesta sekä rohkaisemaan vanhempia käyttämään kyseisiä palveluita. Laki lastenhoidosta pyrkii takaamaan kaikille alle kouluikäisille lapsille mahdollisuuden ilmaiseen varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Viranomaisten on lisäksi huolehdittava, että halutessaan pienten lasten vanhemmat pystyvät käymään töissä tai opiskelemaan. Tarjolla on myös oltava kattavia varhaiskasvatuspalveluita kehitysvammaisille lapsille. (The UK statute law database, Childcare act 2006.)

Laki lastenhoidosta korostaa aiempaa enemmän varhaiskasvatuspalveluiden tarjoajien valvontaa sekä palveluiden parempaa saatavuutta. Valvonnalla pyritään takaamaan sekä ilmaisten että maksullisten varhaiskasvatuspalveluiden riittävä laatu sekä palveluiden saatavuus. Vanhempien oikeutta työssäkäyntiin pyritään turvaamaan sillä, että varhaiskasvatuspalvelut olisivat mahdollisimman edullisia, ja että niitä olisi tarjolla kattavasti joka paikassa, jotta lasten vieminen hoitoon olisi käytännössä mahdollista. Vanhempia ja tulevia vanhempia tuetaan myös aiempaa paremmalla tiedottamisella varhaiskasvatuspalveluista ja niiden paikallisista tarjoajista. (Office of public sector information 2009.)

Lilla säädetään lisäksi varhaiskasvatuksen laadusta. Säädökset koskevat esimerkiksi sitä, millaisissa tiloissa varhaiskasvatuspalveluja saa tarjota ja kenen kanssa on tehtävä yhteistyötä lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi. Lapsen oikeudenmukainen kohtelu on tärkeä asia, samoin kuin se, ettei lasta saa fyysisesti kurittaa. Jokaisen yksityisesti varhaiskasvatuspalveluita tarjoavan on rekisteröidyttävä ja kunnilla on velvollisuus valvoa kaikkien rekisteröityneiden toimintaa. Jotta rekisteröityminen on mahdollista,

on hakijan käytävä ensiapukurssi sekä peruskurssi lastenhoidosta. Lisäksi hakijan rikostausta tarkistetaan. Kelpoisuusvaatimukset lastenhoitajille vaihtelevat hieman sen mukaan, työskenteleekö hän kunnalla vai yksityisesti. (National Childminding Association n.d.; Office of public sector information 2009.) Vaikka kelpoisuusvaatimukset ovat matalat, niin tarjolla on runsaasti eritasoista koulutusta. Työpaikan saaminen saattaa ratketa sen mukaan, kuinka paljon koulutusta lastenhoitajalla on. Monet varhaiskasvatuspalveluiden tarjoajat mainostavat sillä, että henkilökunnalla on korkeemmän tason lastenhoitokoulutus.

Yksityiskohtaisemmat neuvot varhaiskasvatuksen toteuttamiseen löytyvät Early Years Foundation Stage-ohjeistuksesta, jota kaikkien virallisesti rekisteröityjen lasten hoitopaikkojen sekä pienten lasten koulujen on noudatettava. EYFS on valtion kehittämä, 0-5 vuotiaiden lasten hoitoa, kasvatusta ja opetusta ohjaava asiakirja. Asiakirjan takana on laki, jonka tavoitteena on saada varhaiskasvattajia enemmän tietoisiksi siitä, miten lapsia pitää kasvatella ja mikä on heille hyväksi. Yksi tämän asiakirjan tehtävistä on ohjata lapsen opettajia ja hoitajia tekemään jokaiselle lapselle henkilökohtaisen suunnitelman hänen kasvunsa, kehityksensä ja oppimisensa suhteen, sekä ottamaan huomioon lapsen yksilöllisen kehitystason ja mahdollisuudet. Näin turvataan lapsen kehitys ja oppiminen niin, että hänestä samalla kasvaa itsevarma ja tasapainoinen lapsi, eikä hän koe painostusta oppimiseen. (Directgov. n.d.; Every Child Matters, Department for Children, Schools and Families 2009.)

Lainsäädännön muutoksista voi havaita, että varhaiskasvatuspalveluiden laatua ja saatavuutta halutaan merkittävästi parantaa. Julkinen valta haluaa selkeästi tarjota vartenotettavan vaihtoehdon lasten kotihoidolle ja kotihoitajille, jotka ovat Iso-Britanniassa yleinen lastenhoidon muoto.

4.4 Muu virallinen ohjeistus Iso- Britanniassa

Iso-Britannian hallitus julkaisi vuonna 2004 toimintasuunnitelman varhaiskasvatuksen kehittämiseksi seuraavan kymmenen vuoden ajalle. Sen merkittävimmät tavoitteet ja ohjeet varhaiskasvatuksen parantamiseksi keskittyvät vanhempien valinnan mahdollisuuden lisäämiseen, varhaiskasvatuksen laadun parantamiseen sekä varhaiskasvatuspalveluiden tuomiseen kaikkien ulottuville, niin sijainnin kuin kustannusten suhteen. Tämän suunnitelman perusteella luotiin kolme muuta asiakirjaa, joiden tarkoituksena on ohjata uusien tavoitteiden ja ohjeiden käyttöönottoa, sekä paikallisten viranomaisten että varhaiskasvatuspalveluiden tuottajien parissa. (Every Child Matters, Ten year strategy 2009.)

Edellä mainitsemani EYFS-asiakirja ohjaa varhaiskasvatuspalveluiden tuottajia tuottamaan laadukasta ja lapsen huomioon ottavaa kasvatusta ja opetusta. Ohjeistus sisältää useita eri kirjallisia osia, internet-sivuja sekä työkaluja varhaiskasvatuksen toteuttamiseen ja valvomiseen. Asiakirjassa neuvotaan kasvattamaan lasta leikin avulla, luomaan hänelle turvallinen ympäristö sekä tarjoamaan hänelle riittävästi virikkeitä kaikilla kehityksen osa-alueilla. Neuvot lapsen opettamiseen leikin kautta ovat hyvin yksityiskohtaisia, mutta ohjeissa korostetaan, että lapselle on annettava tilaa luoda itse oma leikkinsä aikuisen tarjoamia materiaaleja ja mahdollisuuksia apuna käyttäen. Tavoitteena on ”suunniteltu, tarkoituksenmukainen leikki”. (Every Child Matters. Department for Children, Schools and Families 2009.)

EYFS-asiakirja muistuttaa Suomessa käytössä oleva Vasua (varhaiskasvatussuunnitelma). Asiakirjojen painopisteet ja ohjeet varhaiskasvatuksen toteuttamiseen ovat suurimmaksi osaksi hyvin samanlaiset. Huomionarvoista on se, että Suomessa ensimmäinen valtakunnallinen Vasu valmistui syksyllä 2003, kun Iso-Britannian EYFS-asiakirjan ohjeistukset tulivat käyttöön ensimmäisen kerran vuoden 2008 keväällä ja pakolliseksi saman vuoden syksyllä.

5 VARHAISKASVATUSPALVELUT SUOMESSA JA ISO-BRITANNIASSA

5.1 Julkisen vallan järjestämä varhaiskasvatus

Suomessa julkiset varhaiskasvatuspalvelut koostuvat päivähoidon ja esiopetuksen kokonaisuudesta, sekä kuntien tarjoamasta avoimesta varhaiskasvatuspalvelusta. Päivähoito voidaan järjestää joko päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Yleisin tapa järjestää esiopetusta on toteuttaa se päiväkotihoidon yhteydessä. Suomessa kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on subjektiivinen oikeus päivähoitopalveluun. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella lapsella on lakisääteinen oikeus vanhempien valinnan mukaan joko päiväkotipaikkaan tai kotihoidon- tai yksityisen hoidon tukeen. Myös esiopetukseen on subjektiivinen oikeus. (VARTTUA 2009.) Lapsen päivähoidosta voidaan lain mukaan periä kuukausimaksu. Kokopäivähoidosta tai perhepäivähoidosta perittävä maksu voi kuukaudessa olla enintään 233 euroa yhdestä lapsesta. Maksussa otetaan huomioon perheen koko ja tulot (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992).

Suomessa lapsen päivähoito toteutetaan yleisimmin päiväkodissa tai perhepäivähoitona. Päiväkodilla tarkoitetaan lasten päivähoitoa varten varattua tilaa, missä toteutetaan tavoitteellista varhaiskasvatusta. Perhepäivähoito on mahdollista toteuttaa joko hoitajan omassa kodissa, lapsen kodissa tai ryhmäperhepäivähoitona. Ryhmäperhepäivähoito tapahtuu kunnan osoittamassa tilassa, jossa voi yhtäaikaan olla kaksi tai kolme hoitajaa. Kunta järjestää lisäksi vuorohoitoa, eli päivähoitoa joka tapahtuu iltaisin öisin ja viikonloppuisin. Kuntien tarjoama avoin varhaiskasvatuspalvelu on monimuotoista toimintaa kunnasta riippuen. Se voi olla esimerkiksi avoimia päiväkoteja, kerho- ja leikkitoimintaa tai leikkipuistoja ja perhekerhoja. Näiden palveluiden tavoitteena on tarjota kotihoidossa oleville tai muuten vähän päivähoitoa tarvitseville lapsille, sekä heidän vanhemmilleen

monipuolista toimintaa yhdessä muiden lasten ja vanhempien kanssa, sosiaalisia kontakteja ja kasvatuksellista tukea. (VARTTUA 2009.)

Iso-Britanniassa alle kouluikäisten varhaiskasvatuspalvelut koostuvat hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Esiopetusta annetaan kaikille 3- ja 4-vuotiaille ja oppivelvollisuus alkaa 5-vuotiaana (Every Child Matters n.d.). Näin ollen pelkkään hoitoon ja kasvatukseen perustuva varhaiskasvatusta toteutetaan ainoastaan vauvoille sekä 1- ja 2-vuotiaille lapsille.

Iso-Britanniassa kaikille alle viisivuotiaille hoitoa ja opetusta tarjoavat valtion alaisuudessa toimivat Sure Start Children's Centres-keskukset, joita vuoden 2010 alussa pitäisi löytyä jokaisesta kunnasta. Keskukset tarjoavat varhaiskasvatuspalvelujen lisäksi esimerkiksi opastusta ja neuvontaa vanhemmille sekä terveyspalveluja lapselle ja perheelle. Keskukset tekevät yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa helpottaakseen pienten lasten vanhempien mahdollisuutta työntekoon. Kolmesta viiteen vuotiaille lapsille tarkoitetuista leikkikouluista- ja luokista osa toimii valtion alaisuudessa ja useimmat niistä edellä mainittujen keskusten yhteydessä. Nämä valtion ja kuntien tarjoamat varhaiskasvatuspalvelut ovat käyttäjilleen ilmaisia ja niiden yhtenä tarkoituksena on tavoittaa etenkin kaikki huono-osaiset lapset. Jokaisella lapsella on lisäksi oikeus ilmaiseen esiopetukseen, mutta sen määrä on rajoitettu 12,5 tuntiin viikossa, eikä siihen sisälly mitään muita palveluita. (Every Child Matters n.d., Directgov n.d.) Huomattavasti laajempia palveluja lasten varhaiskasvatuksen piirissä tarjoavat erilaiset järjestöt, yhdistykset sekä yksityiset toimijat.

5.2 Yksityisten ja kolmannen sektorin tarjoama varhaiskasvatus

Suomessa yksityinen varhaiskasvatuspalvelu on päivähoitopalvelua, joka on yksityisen yrityksen tai yhteisön tuottamaa, mutta kunnan tai kaupungin valvomaa toimintaa. Se voi olla päiväkotihoidoa, perhepäivähoitoa, ryhmäperhepäivähoitoa tai kotiin voidaan

palkata hoitaja. Kaikki nämä hoitomuodot oikeuttavat yksityisen hoidon tukeen. (Hoitopaikka.net 2007.)

Suomessa on paljon erilaisia järjestöjä ja yhdistyksiä, jotka tarjoavat avoimia varhaiskasvatuspalveluja. Näitä ovat muun muassa leirit, kerhot ja erilaiset tapahtumat (VARTTUA 2009). Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto tarjoaa lastenkerhoja, joiden aiheena on musiikki, liikunta, taide tai luonto. Lisäksi ne järjestävät tapahtumia, retkiä, leirejä ja paljon muuta toimintaa. Niiltä saa myös lastenhoitoapua (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d.) Lisäksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko tarjoaa avoimia varhaiskasvatuspalveluita. Näihin seurakunnan tarjoamiin palveluihin kuuluvat esimerkiksi perhekerhot, päiväkerhot sekä aamu- ja iltapäivätoiminta. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2010.)

Iso-Britanniassa osa aiemmin mainituista leikkikouluista ja –luokista toimii yksityisten tai järjestöjen tarjoamina palveluina, jolloin ne ovat maksullisia. Esiopetus on yleensä vapaaehtoisten järjestämää joko pelkästään sille tarkoitetuissa tiloissa tai erilaisten leikkiryhmien yhteydessä. Ilmaisen esiopetuksen lisäksi lapsi voi osallistua maksulliseen esiopetukseen. Yleensä maksullisen esiopetuksen ja leikkiryhmien hinnat vaihtelevat viiden ja yhdeksän euron välillä tunnilta. Työpaikoilla on usein omia lastenhoitopaikkoja (day nurseries), jotka ovat avoinna työpäivän ajan. Nämä hoitopaikat on tarkoitettu kaikille 0-5-vuotiaille lapsille, mutta hoitomaksu voi olla jopa 60 euroa päivältä. Joustava ja paljon käytetty vaihtoehto on lastenhoitaja. Lastenhoitaja voi hoitaa lapsia joko omassa kodissaan tai lapsen kodissa. Omassa kodissaan lapsia hoitava perhepäivähoitaja (childminder) työskentelee yleensä noin aamukahdeksasta iltakuuteen, mutta mahdollisesti myös muina aikoina. Heille hoitoon voi yleensä viedä alle 12-vuotiaita lapsia. Lapsen omassa kodissa lapsia hoitava hoitaja (nanny) usein myös asuu perheen kanssa, ja siten hoitoajat ja työtehtävät voivat olla hyvin vaihtelevia. Lastenhoitajien palkat vaihtelevat suuresti noin kolmesta eurosta aina yli kymmeneen euroon tunnilta. (Directgov. n.d.)

6 HAASTEITA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSIA SUOMALAISELLE JA BRITTLÄISELLE VARHAISKASVATUKSELLE

6.1 Muutosehdotuksia varhaiskasvatuspalveluiden toteuttamiselle Suomessa

Sosiaali- ja terveysministeriön alainen varhaiskasvatuksen neuvottelukunta on laatinut Varhaiskasvatus vuoteen 2020- raportin, jossa annetaan suuntaa varhaiskasvatuspalvelujen kehittämiseksi Suomessa. Yleisenä tavoitteena varhaiskasvatukselle on lapsen näkeminen kokonaisuutena, eli huomioon pitää ottaa niin lapsen fyysinen, psyykkinen kuin sosiaalinen puoli, sekä tutustuttaa hänet esimerkiksi omaan lähiympäristöön ja kulttuuriin. Muita tavoitteita ovat muun muassa seuraavat. Varhaiskasvatuspalveluita pitää olla saatavilla monipuolisesti kaikille perheille, tarvittaessa yli kuntarajojen. Perheillä pitää olla tasavertainen mahdollisuus joko hoitaa lasta kotona, tai saada hänelle paikka julkisista varhaiskasvatuspalveluista. Jokaisessa kunnassa pitää olla tarjolla avoimia varhaiskasvatuspalveluja. On panostettava palvelujärjestelmän toimivuuteen ja tuotava informaatio perheiden helposti saataville. Sekä henkilöstön että lapsien määrä lapsiryhmässä pitää saada sellaiseksi, että kuormittavuus vähenee. Erityistä tukea tarvitsevien lapsien pitää saada riittävästi laadukasta tukea ja maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuspalveluita pitää saada monipuolisemmaksi. Edellisten lisäksi uudistusta tarvitaan henkilöstön koulutukseen, jotta henkilökunnalla ja sijaisilla olisi riittävä ammattitaito hoitaa, kasvattaa ja opettaa lapsia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 35- 42.)

Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n mielestä kunnilla on tällä hetkellä liikaa päätös vastuuta lasten päivähoidon ja varhaiskasvatuksen toteuttamisessa. Tämä aiheuttaa palvelujen laadun, laajuuden ja monipuolisuuden suurta vaihtelevuutta kuntien välillä. Se on huolissaan esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevien lasten palveluiden suurista kunta- ja päiväkotikohtaisista eroista. Järjestö vaatii muun muassa

seuraavanlaisia muutoksia päivähoitoa koskevaan lainsäädäntöön; koko lasten päivähoitoa koskeva lainsäädäntö tulisi uudistaa laiksi lasten varhaiskasvatuksesta, päiväkodin johtamiseen liittyvään koulutukseen on varattava enemmän aikaa ja koulutusta, kaikille varhaiskasvatusta järjestäville tahoille on oltava laatukriteerit ja jokaisessa lapsiryhmässä on oltava vähintään yksi varhaiskasvatuksen pedagogisen koulutuksen saanut lastentarhanopettaja. Lisäksi on parannettava erityistä tukea tarvitsevien sekä monikulttuuristen lasten asemaa ja oppimismahdollisuuksia. (Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2008.)

Vuonna 2009 Sosiaali- ja terveysministeriö vastasi varhaiskasvatuspalveluiden muutosvaatimukseen esittämällä linjauksia uuteen varhaiskasvatustalainsäädäntöön. Linjauksessa otetaan kantaa moniin edellä mainittuihin, muutosta vaativiin asioihin. Keskeisiä teemoja linjauksessa on varhaiskasvatussuunnitelman periaatteiden tuominen käytäntöön, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kehittäminen entisestään, varhaiskasvatuspalveluja järjestettäessä huomioitava lapsen etu ja lapsen oikeus osallisuuteen sekä palvelumuotojen selkeyttäminen etenkin ryhmäperhepäivähoidon osalta. Linjauksessa kiinnitetään paljon huomiota rakenteellisiin tekijöihin, eli haetaan muutosta lapsiryhmien kokoihin ja henkilökunnan koulutustason nostamista. Lisäksi otetaan paremmin huomioon erityistä tukea tarvitsevat lapset. Maahanmuuttajataustaisten lasten tarpeita ei ole linjauksessa otettu erityisen huomion kohteeksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:28.)

6.2 Haasteita varhaiskasvatuksen toteuttamiselle Suomessa

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on paljon hyvää, mutta monia haasteita on tuotu esille. Suomalaisen varhaiskasvatuksen hyvinä puolina (verrattuna Iso-Britanniaan) voidaan pitää ainakin hoitajien koulutuksen hyvää tasoa, moniammatillista ja verkostoitunutta työyhteisöä, tarkkaa julkista valvontaa, tilojen hyvää kuntoa, terveellistä ruokaa, ilta- ja viikonloppuhoidon mahdollisuutta sekä subjektiivista oikeutta päivähoitopaikkaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää monia haasteita päivähoidolle. Suurimmat ongelmat löytyvät käytännön tasolta. Näitä ovat esimerkiksi lapsiryhmien liian suuret koot, henkilöstön määrän riittävyys suhteessa lasten määrään sekä erityisen tuen tarve ja siihen vastaaminen. Lapsiryhmien suuri koko yhdessä henkilöstön ja lasten vaihtuvuuden kanssa saattaa lisätä lasten häiriökäyttäytymistä ja sairastuvuutta. Myös kasvatuskumppanuutta päiväkodin ja vanhempien välillä pitäisi kehittää. Perhepäivähoidon ongelmana on hoitajien ikääntyminen, eli hoitajia ei enää ole riittävästi. Haasteita päivähoidolle asettaa ilta- yö- ja viikonloppuhoidon tarve, joka lisääntyy jatkuvasti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002:9, 14.)

Mirja Myöhäsen ja Hanna Alho-Kiven tutkimuksessa ryhmäperhepäivähoidosta nousee esiin monia haasteita. Ongelmia ilmenee esimerkiksi lapsiryhmien koossa, henkilöstön koulutuksessa, sijaisten löytämisessä, ryhmäperhepäivähoidon tiloissa sekä kasvatuksellisten näkemysten ristiriidoissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:2, 117-130.)

Psykologi Tony Dunderfelt esittää kaksi yleisessä keskustelussa esille tullutta väittämää, joiden perusteella koulunkäynnin aloittamisen ikäraja voitaisiin laskea nykyisestä seitsemästä. Toisen väittämän mukaan koulunaloitusikäme on peräisin viime vuosisadalta, jolloin koulumatkat olivat hyvin raskaita ja niistä selviämiseen tarvittiin hyvää fyysistä kuntoa. Toinen perustelu koulunaloitusiän alentamiselle on tiedollisen vaatimustason nousu. Monissa suurvalloissa tähän on vastattu alhaisella koulunaloitusiällä, ja mahdollisesti Suomessa pitäisi seurata niiden esimerkkiä. Näihin väittämiin Dunderfelt vastaa kysymällä, voiko tästä olla haittaa lapsen myöhemmälle kehitykselle, ja miten lapsen kokonaiskehitys tulisi ottaa huomioon koulunaloitusiän asettamisessa. (Dunderfelt 2006, 85- 86.)

Vuonna 2001 opetusministeriön työryhmä otti kantaa keskusteluun koulunaloitusiän varhentamisesta. Se löysi perusteita sekä koulunaloitusiän varhentamisen puolesta että sitä vastaan. Kehittyneen kotikasvatuksen ja varhaiskasvatuksen ansiosta lapset ovat sosiaalisilta ja kognitiivisilta taidoiltaan valmiimpia aloittamaan koulunkäynnin

aiempaa varhemmin. Perheolojen muutos tukee myös lasten koulunkäynnin aloituksen varhentamista, koska sillä voitaisiin ehkäistä syrjäntymistä ja päästäisiin puuttumaan oppimisvaikeuksiin aiempaa paremmin. Lisäksi osa lapsen herkkyykskaudesta esiintyy jo ennen koulunaloituskäyttä. Vaikka koulun aloittaminen aiempaa aikasemmin herättää usein kielteisiä ajatuksia, työryhmä muistuttaa, että Suomessa alkuopetus on lapsen huomioon ottavaa ja se perustuu leikinomaisille menetelmille. (Opetusministeriö 2001.)

Merkittävin perustelu koulunaloituskäyttä varhentamista vastaan on se, ettei kuusivuotias lapsi työryhmän mielestä omaa riittäviä edellytyksiä nykyisen opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen osallistumiseen. Toinen merkittävä perustelu on se, että koulunaloituskäyttä varhentaminen siirtäisi myös oppivelvollisuuden loppumisen vuotta aikaisemmaksi, mikä aiheuttaisi monia ongelmia. Ongelmia aiheutuisi myös koulusuunnittelulle, koska nykyisiä koulurakennuksia ja oppimateriaaleja ei ole suunniteltu kuusivuotiaiden tarpeille. Vaikka paineita koulunaloituskäyttä varhentamiselle tulee sekä työelämästä että muista Euroopan maista, opetusministeriön työryhmä oli sitä mieltä, ettei riittäviä syitä muutokselle ole. (Opetusministeriö 2001.)

Psykologian professori Lea Pulkkinen ottaa myös kantaa koulun aloituskäyttä kirjassaan ”Mukavaa yhdessä, Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys”. Hän on samalla kannalla kuin Opetusministeriön työryhmä edellä, eli mikäli koulunaloituskäyttä alennettaisiin, niin se pitäisi tehdä liittämällä esiopetus osaksi oppivelvollisuuskoulua ja siten muuttaa oppivelvollisuus alkamaan vuotta nykyistä aiemmin. Pulkkinen toteaa, että lapset ovat ehkä vastaanottavaisia älylliselle opetukselle jo 4-5- vuotiaana, mutta he eivät pysty omaksumaan suurempaa tietomäärää kuin myöhemmin koulunsa aloittaneet. Sen sijaan aikaisin koulun aloittaneet voivat ilmaista muita useammin kielteisyyttä kouluopetusta kohtaan. Hän kertoo myös, että kansainvälisten vertailuiden mukaan suomalaislapset oppivat lukemaan englantilaislapsia nopeammin. Eli vaikka englantilaislapset aloittavat lukemisen opettelun aiemmin, ovat suomalaislapset jo kymmenvuotiaana lukutaidossa heidän edellään. Toisaalta hän kiinnittää huomion siihen, että suomen kielen oppiminen on helpompaa kuin

esimerkiksi englannin kielen, ja vaatii siksi enemmän aikaa esiopetukselle. (Pulkinen 2002, 92- 98.)

Professori Lea Pulkinen ottaa koulunaloitustensa lisäksi kantaa siihen, pitäisikö pienten lasten olla päivähoitajan vai opettajan ohjauksessa. Aihe on herättänyt runsaasti keskustelua myös Iso-Britanniassa. Pulkinen tutkimuksessa yli 90 prosenttia kyselyyn osallistuneista vanhemmista oli sitä mieltä, että esiopetuksen pitäisi painottaa leikinomaisia työskentelytapoja. Vain vajaa viidesosa vanhemmista haluaisi esiopetuksen olevan kouluopetuksen kaltaista. (Pulkinen 2002, 99.)

6.3 Muutosehdotuksia varhaiskasvatuspalveluiden toteuttamiselle Iso-Britanniassa

Vuonna 2006 julkistetussa tutkimuksessa Anning ja Edwards nostavat voimakkaasti esille laadukkaiden päivähoito- ja esiopetuspalveluiden merkityksen lapsille ja perheille. Tärkeimmiksi kehittämisen kohteiksi he nostavat kasvatuskumppanuuden sekä henkilökunnan ammattitaidon niin esiopetuksessa kuin muussa varhaiskasvatuksessa. Myös vanhempien muuttuneisiin tarpeisiin on kyettävä vastaamaan, eli varhaiskasvatuspalveluja on monipuolistettava niin sisällöllisesti kuin ajallisesti. Nämä kehittämissuositukset perustuvat tutkimustuloksiin, joissa ilmeni muun muassa, että jonkinlaiseen esiopetukseen osallistuvat lapset olivat koulunkäynnin aloittaessaan älyllisesti ja sosiaalisesti muita kehittyneempiä, ja että huonolaatuisessa hoidossa kokopäiväisesti olleet alle kaksivuotiaat lapset osoittivat koulun alkaessa aggressiivista käyttäytymistä ja omasivat huonot sosiaaliset taidot. (Anning & Edwards 2006, 28- 29.)

Varhaiskasvatukselle esitettyihin haasteisiin Iso-Britannian hallitus vastasi aiemmin mainitsemani varhaiskasvatuksen toimintaohjelmalla. Kyseessä on laaja ohjelma, jonka tavoitteena on aikaansaada merkittäviä muutoksia maan varhaiskasvatuspalveluissa ja siten tehdä niistä merkittävä osa koko hyvinvointivaltion toimintaa. Ohjelman käytännön toteutukseen liittyvät olennaisesti Sure Start

Children's Centre-keskukset (ss. 33). Hallituksen tavoitteena on ollut saada kyseinen varhaiskasvatuskeskus jokaiseen kuntaan, jotta ilmaiset varhaiskasvatuspalvelut olisivat kaikkien lasten ja perheiden mahdollisimman hyvin saatavilla. Ohjelmassa korostetaan huono-osaisimpien lasten ja perheiden oikeutta kaikkiin varhaiskasvatus- ja perhepalveluihin. Vastuuta annetaan paikallisille viranomaisille ja tarkoituksena onkin, että he yhteistyössä vanhempien ja yhteistyökumppaneiden kanssa kehittävät paikallisiin vaatimuksiin sopivia suunnitelmia ja ohjelmia. Vaatimukset varhaiskasvatukselle vaihtelevat voimakkaasti kunnittain ja siksi on tärkeää tehdä kehitystyötä jokaisessa kunnassa erikseen. Edellä mainittujen lisäksi hallitus on asettanut tavoitteeksi tarjota vanhemmille mahdollisimman joustavaa, heidän tarpeensa täyttävää varhaiskasvatuspalvelua, sekä tarjota vanhemmille tietoa saatavilla olevien palveluiden laajuudesta ja laadusta. (Every Child Matters, Ten Year Strategy 2009.)

Esiopetuksen suhteen tavoitteena on lisätä ilmaisen opetuksen määrää kahdestatoista ja puolesta tunnista viikossa ensin viiteentoista ja lopulta kahteenkymmeneen tuntiin viikossa, sekä tarjota esiopetusta 33 viikon sijaan 38 viikkoa. Eräs merkittävä parannus on, että kaikille 5-11- vuotiaille peruskoululaisille tarjotaan lastenhoitopalvelua koulun yhteydessä aamukahdeksasta iltakuuteen. Tämä laajennetun koulun malli pitäisi olla vuoden 2010 alussa kaikkien ikäryhmään kuuluvien lasten vanhempien saatavilla. Hallituksen luomaan suunnitelmaan sisältyy oma ohjelma kehitysvammaisten lasten palveluiden tuomiseksi samalle tasolle muiden lasten palveluiden kanssa. Tavoitteiden saavuttamisen avuksi ohjelmassa esitellään useita varhaiskasvatuksen arviointi- ja itsearviointimalleja. (Every Child Matters, Ten Year Strategy 2009.)

Perheitä tukeva hyväntekeväisyysjärjestö The National Family and Parenting Institute otti kantaa hallituksen ohjelmaan pian sen ilmestyttyä. Järjestö kehuu ohjelman periaatteita ja etenkin sen tavoitetta saada päivähoitopalvelut kaikkien ulottuville ja siten parantaa köyhien asemaa yhteiskunnassa. Järjestö kuitenkin muistuttaa, että tavoitteiden saavuttamiseksi on toimittava verkostomaisesti yhdessä muiden palveluntuottajien kanssa. Järjestön mukaan köyhien perheiden tasavertaiseen

mahdollisuuden saada palveluita on edelleen kiinnitettävä huomiota, sillä suurtakin epätasa-arvoa esiintyy edelleen. Hoitajien suhteen ongelma löytyy palkkojen vaihtelevuudesta, sillä kotona työskentelevät hoitajat tienavat reilusti muita vähemmän. (Family & parenting institute 2005.)

Vuoteen 2010 mennessä kaikki keskeisimmät tavoitteet pitäisi olla saavutettuina. Tämä tarkoittaa sitä, että uudet säädökset ja valvontajärjestelmät ovat käytössä ja viranomaisilla on kaikki tarvittava ohjeistus niiden toteuttamiseksi. Jokaisessa kunnassa tulee olla Sure Start Children's Center- varhaiskasvatuskeskus. Kaikki peruskoulut ovat siirtyneet laajennetun koulun malliin ja ovat avoinna kello 8-18 vuoden ympäri tarjoten 5-11 vuotiaille lastenhoitopalveluja kouluopetuksen lisäksi. Kaikille kolme- ja neljävuotiaiden lasten vanhemmille on tarjottu esiopetusmahdollisuutta sekä varhaiskasvatusta, joka on saatavilla maanantaista perjantaihin kello 8-18 vuoden ympäri. (Every Child Matters 2009.)

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitoksen tutkijat Anneli Anttonen ja Liina Sointu antavat Iso-Britannian hallituksen suunnitelmille suurta tunnustusta, mutta mainitsevat muutaman mahdollisen epäkohdan. Kaikille saatavilla olevat varhaiskasvatuspalvelut eivät välttämättä takaa laadullisesti hyvää palvelua, ja lisäksi ohjelma pakostakin lisää naispuolisten matalapalkkatyöntekijöiden määrää. Heidän mukaansa Iso-Britannian tie suureksi päivähoitomaaksi on kuitenkin alkanut. (Anttonen & Sointu 2006, 71.)

6.4 Haasteita varhaiskasvatuksen toteuttamiselle Iso-Britanniassa

Tällä hetkellä vaihtoehtoja varhaiskasvatuksen ja lastenhoidon toteuttamiseen löytyy runsaasti. Sekä kunnan että kolmannen sektorin tuottamat varhaiskasvatuspalvelut ovat laajalti saatavissa ja tasavertaisena vaihtoehtona niille ovat lastenhoitajat. Palveluiden saatavuutta parannetaan koko ajan, ja maksuja pyritään viemään

sellaiseen suuntaan, että kaikilla olisi mahdollisuus valita eri hoitomuotojen välillä. Esiopetusta kehitetään jatkuvasti ja se on muuttunut subjektiiviseksi oikeudeksi. Ongelmatonta esiopetuksen tuottaminen ja paikan tarjoaminen kaikille ei kuitenkaan ole. (Every child matters n.d.)

Päivähoidon merkitys ja arvostus on kasvanut Iso-Britanniassa paljon viime vuosien aikana. Yksi päivähoidon puolestapuhujista on englantilainen lapsipsykologi Richard C. Woolfson. Hän huomauttaa, että päivähoito antaa lapselle kotoisten virikkeiden lisäksi paljon erilaista toimintaa ja kokemuksia. Sen lisäksi lapsi tapaa paljon uusia kavereita ja oppii tulemaan toimeen toisten lasten kanssa. Päivähoito tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden työntekoon. (Woolfson 2001, 28- 29.)

Brittilälapset aloittavat esikoulun jo kolmen-neljän vuoden iässä ja osa lapsista ei siihen mennessä ole koskaan ollut päivähoidossa, joten esiopetuksen alkaminen saattaa olla suurempi haaste kuin suomalaislapsille. Lapsipsykologi Richard C. Woolfson kertoo, mitä ominaisuuksia lapselta vaaditaan hänen menessään esikouluun. Lapsella on oltava halu oppia sekä riittävästi itseluottamusta, jotta oppiminen on mahdollista. Hänen pitää olla yhteistyökykyinen ja kuuntelutaitoinen, jotta keskittyminen olennaiseen ja työskentely yhdessä muiden kanssa onnistuu. Hänen pitää lisäksi olla omatoiminen esimerkiksi pukeutumisen, syömisen ja vessassa käymisen suhteen, jotta toimiminen esikoulussa onnistuu. Koska kirjoittaja on englantilainen, hän on poiminut juuri ne asiat, mitkä mahdollisesti aiheuttavat vaikeuksia brittilästen aloittaessa esikoulun. (Woolfson 2001, 32- 35.)

Suomalaislasten aloittaessa esikoulun monet edellämainituista asioista on opittu jo paljon aiemmin. Hankaluuksien vähentämiseksi brittilästen keskuudessa, Woolfson esittää, että lapset menisivät päivähoitoon ennen esiopetuksen aloittamista. Päivähoidossa lapsilla on hänen mukaansa paremmat mahdollisuudet opetella edellä mainittuja taitoja ja siten valmistautua esiopetuksen alkamiseen. (Woolfson 2001, 32- 35.)

Suomen opetusministeriön työryhmä näkee eron suomalaisen ja brittiläisen esiopetuksen välillä liittyvän lapsen erilaiseen asemaan esiopetuksessa. Suomessa korostetaan muiden pohjoismaiden tapaan lapsen sosiaalisten ja yksilöllisten taitojen kehittämistä. Iso-Britanniassa puolestaan keskitytään enemmän lapsen oppimisvalmiuksien kehittämiseen esimerkiksi harjoittelemalla matemaattisia taitoja sekä lukemista ja kirjoittamista. (Opetusministeriö 2001, 12.)

Leikin ja opetuksen suhde on muutoksen kohteena meneillään olevissa uudistuksissa Iso-Britannian varhaiskasvatuksessa. Kuten aiemmin olen todennut, opetus on ollut suuressa osassa varhaiskasvatuksessa ja viime vuosina suunta on ollut kohti leikin korostamista oppimisen merkittävänä osana. Puolustusta leikin tärkeydelle on esitetty paljon, mutta norjalainen opettaja Marianne Sevåg Vestly löytää tästä ongelman. Kun yleisessä keskustelussa vaaditaan opetukselta koko ajan lisää ja leikin osuutta varhaiskasvatuksessa pitäisi samanaikaisesti lisätä, niin mistä aika kaikelle otetaan. Aiheuttaako tämä sen, ettei vapaan leikin määrää todellisuudessa lisätä vaan samat asiat pyritään opettamaan leikin kautta, jolloin leikin täytyy olla ohjattua ja sille joudutaan asettamaan tiukat raamit. Tämä asettaa vaatimuksia varhaiskasvatuksen toteuttajille, joiden täytyy olla yhä ammattitaitoisempia pystyäkseen yhdistämään opetuksen ja leikin tehokkaasti niin, ettei lapsen leikkiä tukahduteta. (Sevåg Vestly & Pajukangas 1994, 22- 25.)

Sevåg Vestly ottaa voimakkaasti kantaa varhaiseen koulunaloitukseen ja ikärajaan, joka on tällä hetkellä käytössä muun muassa Iso-Britanniassa. Esimerkiksi kritiikilleen hän ottaa lapsen kielen kehityksen. Hän huomauttaa, että lapsella on luontainen kyky oppia äidinkieltänsä ja lisäksi toinen kieli, mikäli se on jatkuvassa käytössä lapsen kasvuympäristössä. Lapsi ei siis tarvitse varsinaista opetusta kielen oppimiseen, vaan hän oppii sen ”itsestään”. Sevåg Vestlyn mukaan suurin osa nykyään todettavista luki- ja kirjoitushäiriöistä on luonteeltaan emotionaalisia, eli lapsen tunnetilaan liittyviä oppimisen patoutumia ja jännitystiloja. Tämä on varoitus siitä, että lapsilta vaaditaan liikaa liian varhain. Hän ehdottaa, että älyllisen oppimisen sijaan annettaisiin enemmän aikaa fyysiselle ja motoriselle kehitykselle, koska ne yhdessä puheen kanssa tukevat

myöhempää oppimista ja sosiaalisissa tilanteissa pärjäämistä. (Sevåg Vestly & Pajukangas 1994, 25- 27.)

Lastenpsykiatri ja koululääkäri Stein Schage on samoilla linjoilla Sevåg Vestlyn kanssa fyysisen ja motorisen kehityksen merkityksestä ja siitä, ettei koulunaloitus viisivuotiaana välttämättä palvele lapsen etua. Schagen mukaan oman ruumiin hallinta toimii pohjana älylliselle kehitykselle, ja mikäli lukemisen ja kirjoittamisen opetteleminen menee fyysisten ja motoristen taitojen kehittämisen edelle, voidaan päätyä tilanteeseen, missä koko koulunkäynti muuttuu vastenmieliseksi ja älyllinen kehitys heikentyy. (Sevåg Vestly, Pajukangas 1994, 72-74.) Amerikkalainen koulukypsyystutkija James K. Uphoff vetoaa useaan eri tutkimukseen ja on sitä mieltä, ettei liian varhainen koulunaloitusikä aja kenenkään etua. Hän ajattelee, että perinteisten kouluaineiden opettaminen 4- 6- vuotiaille lapsille vie liikaa aikaa leikiltä, sekä aiheuttaa lapsille stressiä ja antaa heille jopa huonommat valmiudet elämään kuin myöhemmin koulunsa aloittaneilla. Uphoffin esittelemissä tutkimuksissa nousee esille, että pienillä lapsilla ei ole valmiuksia hyötyäkseen koulumaisesta opetuksesta, vaan päinvastoin heillä jää oppimatta tärkeitä motorisia ja sosiaalisia taitoja, mikäli pedagogiset suunnitelmat varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa ovat liian vaativia. Hänen toivomat ikärajat esiopetukselle ja koulun aloittamiselle ovat hyvin lähellä Suomessa käytössä olevia ikärajoja. (Sevåg Vestly & Pajukangas 1994, 124- 133.)

POHDINTA

Iso-Britannian varhaiskasvatuspalveluissa on tapahtunut viime vuosina suuria muutoksia. Kuten maan historia kertoo, niin lastenhoito on pitkään ollut pelkästään perheen vastuulla, ja vasta viime vuosina valtio on tullut selkeästi mukaan auttamaan perheitä lastenhoidossa ja siten auttanut äitejä pääsemään töihin. Myös erilaiset variaatiot, kuten osa-aikainen päivähoito, ovat valtion taholta kehittyneet vasta viime vuosina. Iso-Britannian varhaiskasvatuspalveluiden kehitystä seurattaessa ei voi välttyä ajatukselta, että heidän toimintansa alkaa koko ajan enemmän ja enemmän muistuttaa suomalaisen varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmää. Myös valtion laatimat pitkän ajan suunnitelmat maan varhaiskasvatuspalveluiden suhteen tukevat samaa johtopäätöstä. Kuten Angela Anning toteaa: ”Viimeinen vuosikymmen on ollut Iso-Britannian varhaiskasvatuksen palveluntarjoajille raskasta aikaa kaikkine muutoksineen, niin hyvässä kuin pahassa” (Anning, Edwards 2006, 2).

Tällä hetkellä kehityksen suunta maissa on hyvin samankaltainen, joskin Iso-Britannia vaikuttaa vauhdikkaasta kehityksestä huolimatta olevan (vielä) hieman jäljessä. Selkeä ero kehityksen suunnassa on se, että Iso-Britannia keskittyy kehittämään varhaiskasvatusta paikallisella tasolla, kun taas Suomessa kehitystä viedään eteenpäin yhteinäisesti koko maassa. Tämä ero johtunee Iso-Britanniassa edelleen vallitsevista elintasoeroista, jonka kaltaisia Suomessa ei ole. Ehkä Suomessakin olisi kuitenkin syytä kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti. Vaikka meillä kuntien väliset erot eivät ole niin suuria kuin Iso-Britanniassa, niin merkittäviä eroja esimerkiksi etelän ja pohjoisen välillä löytyy. Esimerkkinä näistä eroista maahanmuuttajataustaiset lapset, joita Etelä-Suomen suurissa kaupungeissa on koko ajan enemmän ja enemmän, mutta pohjoisen kaupungeissa ja kylissä vielä kovin vähän tai ei ollenkaan.

Haastetta varhaiskasvatuksen kehittämiseksi Iso-Britanniassa tuo väestön heterogeenisyys. Väestössä on paljon maahanmuuttajia ja ulkomaalaistaustaisia ja ero rikkaiden ja käyhien välillä on huomattavasti suurempi kuin Suomessa. Koska väestön

määrä on moninkertainen Suomeen verrattuna, on erityistä tukea tarvitsevien lapsien määrä myös moninkertainen. Nämä tekijät vaikeuttavat merkittävästi tavoitetta järjestää varhaiskasvatuspalveluja tasavertaisesti koko väestölle.

Johdannossa esittelemäni UNICEF:n tutkimus kertoo, että Iso-Britannian tekemät suuret muutokset varhaiskasvatukseen eivät vielä näy yleistä hyvinvointia mittaavissa tutkimuksissa, mutta uskon vahvasti, että tulevina vuosikymmeninä hallituksen asettamat tavoitteet näkyvät positiivisena muutoksena myös kansainvälisessä vertailussa. Olisikin tulevaisuudessa mielenkiintoista saada tutkimustietoa siitä, miten Iso-Britannian ja Suomen varhaiskasvatuspalvelut ovat vuoden 2010 jälkeen kehittyneet ja ovatko asetetut tavoitteet toteutuneet.

Tutkimuksen luotettavuutta puoltaa lähteiden runsaus ja se, että esille tuodut asiat on mainittu useissa eri lähteissä. Useat näkökulmat on tuotu esille sekä suomalaisten että brittiläisten tutkijoiden ja alan asiantuntijoiden toimesta. Työssä esille tulleet näkökulmat tukevat omaa aiempaa käsitystäni asioista.

LÄHTEET

Anning Angela, Edwards Anne 2006. Promoting children's learning from birth to five. Berkshire, England: Open University press.

Andersen Torben M., Holmström Bengt, Honkapohja Seppo, Korkman Sixten, Söderström Hans Tson & Vartiainen Juhana 2007. The Nordic Model, Embracing globalization and sharing risks. http://www.etsa.fi/files/1892_the_nordic_model_complete.pdf Viitattu 1.5 2010.

Anttonen Anneli & Sointu Liina 2006. Hoivapolitiikka muutoksessa. Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa. Helsinki:STAKES.

Arajärvi Pentti 2001. Lapsi, leikki ja lapsen oikeudet. Teoksessa Leikkivä ihminen, Lapsen oikeuksien päivän juhlaseminaari 2000. Kauhava: Kauhavan kirjapaino.

Asetus lasten päivähoidosta 16.3. 1973/239. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239> Viitattu 4.12 2009.

Burton Christine B. 1986. Children's peer relations. ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Urbana IL. <http://www.ericdigests.org/pre-923/peer.htm> Viitattu 1.5 2010.

Bradshaw, Jonathan & Finch, Naomi 2002. A comparison of child benefits packages in 22 countries. Department for work and pensions research report no 174. <http://research.dwp.gov.uk/asd/asd5/rrep174.pdf> Viitattu 24.3 2010.

Directgov n.d. Public services all in one place. Parents.

http://www.direct.gov.uk/en/Parents/Preschooldevelopmentandlearning/NurseriesPlaygroupsReceptionClasses/DG_171007

Viitattu 9.3 2010.

Dunderfelt Tony 2006. Elämänkaaripsykologia. WSOY.

Ebeneser-säätiö n.d. <http://www.ebeneser.fi/index.php?page=saatio&saatio=arkisto>

Viitattu 9.4 2010.

Eduskunnan kirjasto 2008. Oikeudellinen tieto.

<http://lib.eduskunta.fi/Resource.phx/kirjasto/oikeudellinentieto/u-saadostieto-opas/yhdistynyt kuningaskunta.htx> Viitattu 6.5 2010.

Every Child Matters. Department for children, schools and families.

<http://www.dcsf.gov.uk/everychildmatters/> Viitattu 5.2 2010.

Every Child Matters. Department for children, schools and families. Learning, Playing and Interacting: Good practice in the Early Years Foundation Stage.

<http://nationalstrategies.standards.dcsf.gov.uk/node/242798> Viitattu 2.5 2010.

Family & parenting institute 2005. Choice for parents: the best start for children a ten year strategy for childcare. Consultation response from the National Family and Parenting institute.

<http://www.familyandparenting.org/Filestore//Documents/consultations/choice-for-parent-11.pdf> Viitattu 19.4 2010.

Froebel Educational Institute n. d. <http://www.froebel.org.uk/> Viitattu 6.4 2010.

Hoitopaikka.net 2007. Yksityinen päivähoito. <http://www.hoitopaikka.net/v2/Etusivu/tabid/37/Default.aspx> Viitattu 8.3 2010.

Jarasto Pirkko & Sinervo Nina 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Julkunen Raija 2007. Universalismi- mitä se on ja ketä se palvelee. Esitelmä "Terveysterot hyvinvointipolitiikan haasteena" -seminaarissa. <http://www.terveys2015.fi/helmikuu2007/julkunen.pdf> Viitattu 1.5 2010.

Kuopion yliopisto. Kasvatustieteen ja didaktiikan käsitteitä. <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/kasitteet.html> Viitattu 14.11 2009.

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12. 1996/1128. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961128> Viitattu 5.12 2009.

Laki lasten päivähoidosta 19.1. 1973/36. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036> Viitattu 27.11 2009.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272> Viitattu 4.12 2009.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812> Viitattu 4.12 2009.

Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. Perheille. <http://www.mll.fi/> Viitattu 8.3 2010.

Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. Vanhempainnetti. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/> Viitattu 29.4 2010.

MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009. Lapsi eri ikävuosina 3-4v. Miktor.

MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009. Lapsi eri ikävuosina 4-5v. Miktor

MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009. Lapsi eri ikävuosina 5-6v. Miktor.

MLL Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009. Lapsi eri ikävuosina 6-7v. Miktor.

National Childminding Association n.d.

http://www.ncma.org.uk/childminders/become_a_childminder.aspx

Viitattu 7.5 2010.

Nummenmaa Anna Raija, Karila Kirsi, Joensuu Maija & Rönholm Riikka 2007.

Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Tampere: Tampereen yliopistopaino oy.

Office of public sector information 2009. Childcare Act 2006.

http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/pdf/ukpga_20060021_en.pdf

Viitattu 7.5 2010.

Ojala Mikko 1993. Varhaiskasvatuksen perusteita ja haasteita. Jyväskylä: Gummerus.

Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2008. Varhaiskasvatus on lapsen oikeus.

http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI

[/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/VARHKASV_SU.PDF](http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OAJ_INTERNET/01FI/05TIEDOTTEET/03JULKAISUT/VARHKASV_SU.PDF) Viitattu 26. 11. 2009.

- Opetushallitus 2000. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Yliopistopaino. <http://www02.oph.fi/ops/esiopetus/esiops.pdf> Viitattu 6.12 2009.
- Opetusministeriö 10.9 2001. Oppivelvollisuuden alentamisen vaikutuksista. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_514_oppivelvollisuus.pdf?lang=fi Viitattu 23.3 2010.
- Palosuo Hannele, Sihto Marita, Koskinen Seppo, Lahelma Eero, Prättälä Ritva, Keskimäki Ilmo & Manderbacka Kristiina 2006. Sosioekonomiset terveyserot ja terveyspolitiikka Suomessa, Ruotsissa, Englannissa ja Hollannissa. Artikkelit lehdessä Yhteiskuntapolitiikka 2006:2. <http://yp.stakes.fi/NR/rdonlyres/154579F5-C56F-4D66-B026-849B2760F9C5/0/062palosuo.pdf> Viitattu 1.5 2010.
- Perusopetusasetus 20.11.1998/852. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980852> Viitattu 5.12 2009.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> Viitattu 4.12 2009.
- Sevåg Vestly Marianne, Pajukangas Jukka (toim.) 1994. Kuningasvuosi näkökulmia koulukypsyyteen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002:9. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf> Viitattu 6.12 2009.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2004:2. Akseli-projekti perhepäivähoidon kehittäjänä.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3509.pdf Viitattu 22.3 2010.

Sosiaali- terveysministeriö 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020 Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki: Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2009:28. Varhaiskasvatuksen uudistamisen linjauksia Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan jaosto varhaiskasvatustalainsäädännön kehittämiseksi. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-9933.pdf Viitattu 22.3 2010.

STAKES Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino oy.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkon varhaiskasvatus.

<http://www.evl.fi/kkh/to/kkn/varhaiskasvatus/kirkonvarhaiskasvatus.htm> Viitattu 8.3 2010.

The national strategies n.d. Department for children, schools and families.

<http://nationalstrategies.standards.dcsf.gov.uk/node/126435> Viitattu 9.3 2010.

The United Nations children's fund 2007. Child poverty in perspective: an overview of

child well-being in rich countries.http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/report_card_7_eng.pdf Viitattu 23.11 2009.

Tilastokeskus 2005. Eu-maiden elinolot vertailussa: Äitien työssäkäynti yleistä

Suomessa. http://www.stat.fi/ajk/tiedotteet/v2005/tiedote_058_2005-10-25.html Viitattu 1.5 2010.

VARTTUA- varhaiskasvatuksen verkkopalvelu 2009.

<http://varttua.stakes.fi/FI/index.htm> Viitattu 8.3 2010.

Vilen Marika, Vihunen Riitta, Vartiainen Jari, Siven Tuula, Neuvonen Sohvi, Kurvinen Auli 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. WSOY oppimateriaalit Oy.